

Valdis Voins

**TERORISMA NOVĒRŠANAS
UN APKAROŠANAS TEORĒTISKĀS
UN PRAKTISKĀS PROBLĒMAS
LATVIJAS REPUBLIKĀ
UN EIROPAS SAVIENĪBĀ**

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai
Specialitāte – krimināltiesības

Rīga, 2015

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Valdis Voins

TERORISMA NOVĒRŠANAS
UN APKAROŠANAS TEORĒTISKĀS
UN PRAKTISKĀS PROBLĒMAS
LATVIJAS REPUBLIKĀ
UN EIROPAS SAVIENĪBĀ

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – juridiskās zinātnes
Apakšnozare – krimināltiesības

Rīga, 2015

Promocijas darbs izstrādāts: Rīgas Stradiņa universitātē

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr. iur. profesors **Andrejs Vilks**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. iur. asociētais profesors **Jānis Grasis**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Dr. iur. asociētais profesors **Jānis Teivāns-Treinovskis**,
Daugavpils universitāte, Latvija

Dr. iur. **Anatolijs Kriviņš**,
Daugavpils pilsētas dome

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2015. gada 28. oktobrī plkst.14.00 Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās zinātnes promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU mājas lapā:
www.rsu.lv

Promocijas padomes sekretāre:

Dr.iur. profesore **Sandra Kaija**

ANOTĀCIJA

Promocijas darba tēma ir “Terorisma novēršanas un apkarošanas teorētiskās un praktiskās problēmas Eiropas Savienībā un Latvijas Republikā”. Pētījuma mērķis ir krimināltiesiskās un praktiskās situācijas apzināšana terorisma novēršanas un ierobežošanas jomā, iespējamo problēmu apzināšana, starptautiskā un nacionālā normatīvā regulējuma analīze. Darbā tiek izskatīti praktiskie risinājumi no valsts dienestu puses terorisma apkarošanas jomā un terora aktu seku likvidācijā, kā arī starptautiskās sadarbības iespējas Eiropas Savienības ietvaros.

Darba struktūra ir noteikta ar veiktā pētījuma loģiku, tā mērķiem un uzdevumiem. Promocijas darbs sastāv no ievada, septiņām nodaļām un apakšnodaļām, nobeiguma, izmantoto avotu un literatūras saraksta, astoņiem pielikumiem.

Darba ievadā tiek pamatota pētāmās tēmas aktualitāte, tiek norādīts pētījuma mērķis, uzdevumi, pētījuma objekts un priekšmets, kā arī izmantotās zinātniskās metodes un metodoloģija.

Darba pirmā nodaļā tiek izskatītas mūsdienu terorisma teorētiskās problēmas, terorisma jēdziens un būtība, definīcijas izstrādes process, grūtības un pretrunas mēģinot rast vienotu pieeju terorisma kā parādības definēšanai. Darbā atsevišķi netiek skatītas krimināla rakstura noziedzīgās darbības, kuras raksturīgas organizētās noziedzības grupējumiem, un kurās saskatāmas ar terorismu līdzīgas pazīmes.

Otrajā nodaļā tiek izskatīts terorisma draudu potenciāls, draudu noteicošie un ietekmējošie faktori Eiropas Savienībā un Latvijā: terorisma apdraudējuma ārējie un iekšējie faktori.

Trešajā nodaļā izskatīti jautājumi par terorisma krimināltiesiskā regulējuma problēmām gan starptautiskā, gan nacionālā līmenī. Krimināltiesisko un kriminālprocesuālo regulējumu būtiski ietekmē Eiropas

Savienības tiesību attīstība, kas ir vērsta uz tiesību harmonizāciju un pārrobežu sadarbības veicināšanu.

Promocijas darba ceturtajā nodaļā izskatīti terorisma kā parādības psiholoģiskie aspekti, kā iespējas zināšanas izmantot plānojot preventīvos pasākumus terorisma ierobežošanai.

Darba piektā nodaļa veltīta pret darbības terorismam organizācijas jautājumiem. Atzīstot terorismu par globālu apdraudējumu demokrātiskai sabiedrībai, arī pretpasākumi šai parādībai jābūt organizēti atbilstoši.

Darba sestajā nodaļā izskatīta terorisma novēršanas sistēma Latvijā, un tās optimizācijas perspektīvas. Noteiktas atbildīgo valsts institūciju kompetences ar terorismu saistīto krīžu pārvaldīšanai Latvijā.

Promocijas darba septītajā nodaļā skatīti cilvēktiesību jautājumi saistībā ar cīņu terorismu. Pastiprinoties terorisma draudiem un uzbrukumiem ES, vairākās dalībvalstīs ir pieņemti jauni tiesību akti terorisma apkarošanai. Šādiem pretterorisma tiesību aktiem ir jābūt saskaņā ar cilvēktiesību normatīvu prasībām.

Darba nobeigumā izdarīti secinājumi par situāciju ar terorisma draudiem Eiropas Savienībā un Latvijā tuvākajā un vidējā laikā periodā. Izstrādāti vairāki priekšlikumi par nepieciešamām izmaiņām Latvijas normatīvajā regulējumā, attiecībā uz terorisma attīstības ierobežošanu, atbildības noteikšanu par dalību teroristiskā rakstura darbībās.

SATURS

Anotācija.....	3
1. Promocijas darba vispārīgs raksturojumsl	6
1.1. Tēmas aktualitāte un novitāte.....	6
1.2. Promocijas darba apjoms un struktūra	10
1.3. Promocijas darba mērķis	10
1.4. Pētījuma objekts un priekšmets.....	12
1.5. Pētījuma jautājumi	12
1.6. Darbā izmantotās metodes	13
1.7. Pētījuma teorētiskā, empīriskā un normatīvā bāze	14
1.8. Promocijas darba rezultātu aprobācija	15
2. Promocijas darba satura konspektīvs izklāsts	20
2.1. Mūsdienu terorisma teorētiskās problēmas	20
2.2. Terorisma draudu potenciāls un to noteicošie faktori Eiropā un Latvijā.....	22
2.3. Terorisma tiesiskā regulējuma problēmas.....	26
2.4. Terorisma psiholoģiskie aspekti.....	29
2.5. Pretdarbības terorismam organizatoriskie aspekti	32
2.6. Terorisma novēršanas sistēma un tās optimizācijas perspektīvas Latvijā	40
2.7. Cilvēktiesības terorisma apkarošanas kontekstā	41
Nobeigums.....	44
Literatūras un avotu un saraksts.....	56

1. PROMOCIJAS DARBA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

1.1. Tēmas aktualitāte un novitāte

Politiskā procesa attīstība mūsdienu pasaulē saistīta ar augstu risku pakāpi, kuriem raksturīgs globāls raksturs, tie skar vienādā mērā visas valstis visos kontinentos. Arī organizēto pretdarbības pasākumu raksturam jābūt vispār aptverošiem un universāliem. Kā atzīmēts ANO Drošības Padomes rezolūcijā: “Civilizācijas attīstības mūsdienu etapā terorisms joprojām ir viens no nopietnākajiem draudiem esošajai pasaules kārtībai un starptautiskajai drošībai”.¹ Jebkuram cilvēkam, sabiedrības loceklim, viņa absolūto tiesību uz dzīvību, kuras noteiktas “Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām”² 6. pantā, realizācija nozīmē savlaicīgi novērst apstākļus, kuros var dzīvību zaudēt, nevis personu aizturēšana un sodīšana, kuri vardarbīgi šo dzīvību atņēmuši vai mēģinājuši to izdarīt. Tiesiskā aizsardzība paredz pasākumu kopumu, kuri tiek realizēti saskaņā ar likumu, ar mērķi novērst terora aktu sagatavošanu un realizāciju, ne tikai izmeklēšanu un vainīgo noskaidrošanu pēc traģiskiem notikumiem.

Terorisms nav jauna parādība, taču pēdējās desmitgadēs terorismam parādījušās jaunas izpausmes kā kiberterorisms, teroristu organizāciju tīklu struktūra, vardarbības aktu realizācijas līdzekļi un finansējuma avoti kļuvuši daudzveidīgāki, līdz ar ko tas terorisma draudus kopumā padara vēl sarežģītākus. Teroristu realizētie uzbrukumi Londonā un Madridē būtiski mainījuši izpratni par pašas parādības būtību, tās apkarošanā izmantotajām metodēm un līdzekļiem. Vācu kriminologs un sociologs Henners Hess (*Henner Hess*), kura pētījuma tēma ir terorisma un mafijas (organizētās noziedzības) savstarpējā saistība, tā raksturo ar terorismu notikušās izmaiņas 21. gadsimtā:

¹ ANO Drošības Padomes 2001. gada 28. septembra Rezolūcija Nr.1373.

² ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Stājies spēkā 1976. gada 26. martā.

“Kad es atskatos uz Sarkano Brigāžu, Baadēra-Mainhofa bandas, “Sinoptiķu”³ un citu kustību laiku, kurus mēs pētījām kā terorismu pirms 20 gadiem, mani pārņem nostalgija... Terorismam vairums gadījumos bija izteikti provinciāls raksturs.”⁴

Eiropas Savienībā (turpmāk ES) terorisma apkarošanas problēma tradicionāli bijusi dalībvalstu kompetencē, pēdējo uzbrukumu rezultātā terorismu sāk uzskatīt par jautājumu, kas ietekmē visas ES drošību, nevis tikai nacionālo drošību dalībvalstīs, kurām, pagaidām, ir arī atšķirīgs tiesiskais regulējums. Valstu vadītāju, zinātnieku un politiķu pēdējie secinājumi liek domāt, ka valstis nav spējušas pareizi un kvalitatīvi organizēt cīņu ar radikālismu un vardarbīgo ekstrēmismu. “Viens no aktīvākajiem šā viedokļa pautājiem ir bijušais britu ārlietu ministrs Dāvids Milibends (*David Miliband*), kurš 2009. gadā paziņoja, ka mums “nebija taisnība” izvēlētajās cīņas metodēs ar šo fenomenu un, ka jēdziens “karš ar terorismu” paildzināja šo cīņu ar terorismu un rezultātā deva vairāk ļaunuma, nekā labuma.”⁵

Teroristiskais apdraudējuma vektors pēdējos gados novirzījies no organizētām grupām uz individuālajiem teroristiem, kurus grūtāk savlaicīgi identificēt un, kuru darbību grūti prognozēt. Individuālie teroristi darbojas patstāvīgi vai ierobežoti kontaktējas ar teroristiskajiem organizācijām. Biežāk šie kontakti ir virtuāli, realitātē puses tiekas izņēmuma gadījumos. Pretdarbības pasākumiem jābūt balstītiem uz radikalizācijas iemeslu pareizu izpratni. Vardarbīga ekstrēmisma draudi iespējami visās valstīs. 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā tika panākts zināms progress starptautiskās normatīvās

³“Sinoptiķi”(Meteorologi)- kreisi orientēta radikālā organizācija “Weather Underground Organization”,darbojas ASV no 1969.- 1977. gadam.

⁴ Henner Hess. “Like Zealots and Romans:terrorism and empire in the 21st century”, Crime.Law and Social Change, vol.39,No.4(2003),p.345.

⁵ Hamed El-Said. “Rehabilitating Radikals”. Per Concordiam(Journal of European Security and Defense Issues) Nr.4. 11.03.2013. www.marshallcenter.org [skatīts 03.03.2014.]

bāzes pārskatīšanā un jaunu tiesību aktu sagatavošanā kopējai pret darbībai atsevišķiem teroristiska rakstura noziedzīgo nodarījumu veidiem. Teroristu aktivitātes nostiprināja starptautisko sadarbību, valstis nespēja katra atsevišķi cīnīties ar terorismu kā parādību, kurai nav laika vai teritoriju ierobežojuma. Iezīmējās kopējas “globālās stratēģijas cīņā ar terorismu” izstrādes nepieciešamība. Nostiprinājās Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk ANO), ES un Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (turpmāk NATO) koordinējošā loma starpvalstu sadarbībā cīņā ar terorismu.

Promocijas darbā ”Terorisma novēršanas un apkarošanas teorētiskās un praktiskās problēmas Eiropas Savienībā un Latvijā” izskatītas terorisma apdraudējuma un pret darbības problēmas Latvijā kā atsevišķā valstī, tā mūsu arī valsts loma kopējā starptautiskā sadarbībā šajā jomā. Terorisms kā parādība ir daudzslāņaina, kuras izpētei nepietiek tikai šauri izskatīt tiesiskos aspektus, tāpēc darbā ietverti kā terorisma finansēšanas, tā arī indivīdu, organizāciju darbības psiholoģiskie aspekti. Problēma tiek apskatīta kopumā ar starptautisko organizāciju un apvienību koordinēto darbību. Darba ietvaros autors ir veicis starptautisko un nacionālo normatīvo aktu analīzi, kā pamatu starpvalstu sadarbībai, izskatīta terorisma definīcijas sagatavošanas attīstība. Pēdējos 30 gados ir izstrādāti starptautiskie normatīvie akti, ņemot vērā terorisma kā parādības attīstības tendences. Darbā ir analizētas izmaiņas Latvijas likumdošanā kopš neatkarības atgūšanas, kā nacionālajā likumdošanā tika iestrādātas starptautisko normatīvu prasības.

Darba novitāte ir jautājuma izskatīšana kopumā sākot no risku un apdraudējuma analīzes, līdz praktiskās pret darbības terorismam organizācijas Latvijā un ES, kā arī izvērtētas valstu iespējamās izmaksas cīņā ar terorismu un

šo izdevumu pamatotība un atdeve. Eiropas Cilvēktiesību tiesas⁶ (turpmāk ECT) materiāli norāda, ka valstu pret darbība terorismam notiek ar atsevišķiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Darbā izvērtētas kā tiek ievērotas starptautiskajos normatīvajos aktos un Latvijas Republikas Satversmē paredzētās personu tiesību garantijas kā attiecībā pret terorisma aktu upuriem, tā pret aizturētajiem teroristiem, autors apzina, kādas ir valsts kompensāciju apmērs un izmaksas kārtība vardarbības upuriem Latvijā, salīdzinot tās ar cietušajiem paredzētajām kompensāciju izmaksām citās valstīs. Darbā ir izskatīts jautājums, kādos ārkārtas gadījumos valstis ir tiesīgas vienpusējā kārtā atteikties no Eiropas Cilvēktiesību normu ievērošanas.⁷

Kopskatā darbā ir apzinātas pastāvošās problēmas terorisma apkarošanas jomā Latvijā un iespējamais apdraudējuma palielinājums nākotnē, kā arī iespējamie uzlabojumi atbildīgo dienestu darbībā, praktiski gatavojot un realizējot pretterorisma pasākumu kopumu. Latvijas Republikas Saeima 2014. gada 3. jūlijā galīgā lasījumā nolēma, ka aizsardzības budžets tiks palielināts no 0,91% no iekšzemes kopprodukta (turpmāk IKP) 2014. gadā līdz 2% 2020. gadā. Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju, valdība plāno palielināt finansējumu aizsardzībai līdz 2% no IKP, ātrāk nekā bija plānots līdz šim. Tagad Latvija plāno NATO noteikto finansējuma apmēru sasniegt jau 2018. gadā. Daļa no šī finansējuma pastiprinās drošību arī pretterorisma jomā. Valsts iekšējās drošības finansējums nepalielinās tik strauji kā aizsardzības jomā. Tomēr kopumā teroristu apdraudējums Eiropā palielinās un drošības pasākumu atbalstam jābūt adekvātam. Latvijā nepieciešams pretterorisma pasākumu izmaksu izvērtējums, izskatot ieguldīto līdzekļu apjoma atbilstību iegūtajam rezultātam (terora draudu līmenim). Nepieciešami aprēķini par līdzekļu izlietojumu “īkdienas”

⁶ European Court of Human Rights.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

⁷ “Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija”, 15. pants “Atkāpes ārkārtas stāvokļa laikā”.

režīmā, paaugstinātu draudu/krīzes gadījumā, notikušu terora aktu seku likvidācijai. Galvenais pētījuma jautājums būtu, vai spēsim atbilstoši reaģēt reālas krīzes gadījumā. Pētījumu veikt var universitātes akadēmiskais personāls un praktiskie speciālisti no Drošības policijas pretterorisma centra, piesaistot citu jomu speciālistus, kuri nodrošina pretterorisma sistēmas darbību valstī.

1.2. Promocijas darba apjoms un struktūra

Promocijas darba apjoms ir 250 lapaspuses, neskaitot pielikumus. Darba struktūra ir noteikta ar veiktā pētījuma loģiku, tā mērķiem un uzdevumiem. Promocijas darbs sastāv no ievada, septiņām nodaļām un apakšnodaļām, nobeiguma, izmantoto avotu un literatūras saraksta, astoņiem pielikumiem.

1.3. Promocijas darba mērķis

Izpētīt terorisma un tā draudu novēršanas iespējas kā problēmu, novērtēt problēmas risināšanai izveidoto sistēmu un izstrādāt ieteikumus sistēmas pilnveidošanai. Izsekot terorisma attīstību, precizēt mūsdienu terorisma galvenās raksturojošās pazīmes. Apzināt terorisma draudu riskus Latvijā un ES to iespējamā pastiprināšanās nākotnē, ņemot vērā kopējo draudu situāciju ES, un izstrādāt praktiskas metodes valsts dienestiem darbības uzlabošanai pretterorisma jomā un veicināt starptautisko sadarbību ar ES un NATO dalībvalstu tiesībsardzības dienestiem. Sistematizēt realizējamus un paredzamos pretterorisma pasākumus. Noskaidrot valsts finansiālo ieguldījumu pretterorisma pasākumos atbilstoši apdraudējuma līmenim. Izvērtēt valsts atbalsta apjomus un iespējas cietušajiem terora aktos un to tuviniekiem, cilvēktiesību standartu ievērošanu starptautiskajā cīņā ar terorismu.

Mērķa sasniegšanai nepieciešams izpildīt šādus uzdevumus:

- 1) apkopot zinātniskos pētījumus par terorisma apkarošanas jomu, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, pievēršot uzmanību vienotas terorisma definīcijas izstrādes problēmām;
- 2) izpētīt pastāvošā tiesiskā regulējuma attīstību, noskaidrot vēsturiskos apstākļus, kas ietekmēja pašreizējo stāvokli un esošās problēmas;
- 3) veikt Latvijas un starptautiskā normatīvā regulējuma salīdzinošo analīzi;
- 4) apkopot citu valstu pieredzi un zinātnieku atzinumus par terorisma definīciju, būtību, veidiem, tā veicinošiem faktoriem izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, kas nepieciešamības gadījumā ļautu piemērot Eiropas pieredzi Latvijas apstākļiem;
- 5) apkopot tiesu praksi lietās par dalību terorismā, tā atbalstīšanu, finansēšanu un iesaistīšanu tajā;
- 6) izpētīt teroristu psiholoģiju un iemeslus personu pievēršanās ekstrēmismam ES un Latvijā;
- 7) izvērtēt starptautiskās sadarbības mehānismu cīņā ar terorismu, ANO un ES vadošo koordinējošo lomu pret darbības organizācijā;
- 8) izvērtēt Latvijas iespējas teroristu apdraudējuma novēršanai kā NATO dalībvalstij;
- 9) izpētīt cilvēktiesību aizsardzības mehānismus Eiropas Savienības dalībvalstīs ar terorismu saistītās lietās;
- 10) analizēt terora aktos bojā gājušo un cietušo kompensācijas mehānismus un apjomus un salīdzināt tos Latvijā un citās valstīs.
- 11) izvērtēt valsts iestāžu kapacitāti Latvijā terorisma draudu novēršanai un terora aktu seku likvidācijai, Latvijas gatavību sniegt atbalstu citām valstīm

1.4. Pētījuma objekts un priekšmets

Terorisma un tā draudu līmenis Latvijā un Eiropas Savienībā kā savstarpēji saistītu elementu kopums.

Starptautiskā un nacionālā pret darbību terorismam reglamentējošā normatīvā bāze un valsts institūciju sistēma riska izvērtēšanai un pret darbības organizācijai, kas jāveic, lai mazinātu vai novērstu terorisma draudus, novērstu terora aktu sekas un nodrošināt atbalstu cietušajiem.

1.5. Pētījuma jautājumi

Promocijas darba izstrādes gaitā tiek izvirzīti sekojošie pētnieciskie jautājumi:

- 1) Terorisma būtības mūsdienu izpratne, terorisma veidi un to evolūcija, terorisma draudu līmeni ietekmējošie faktori un to izziņas aktualizācija.
- 2) Pretterorisma pasākumu starptautiskais un nacionālais normatīvais regulējums, kriminālatbildība par dalību teroristiskajās darbībās, starptautisko organizāciju (ANO,ES,NATO) loma cīņā ar terorismu.
- 3) Teroristu psiholoģiskās ievirzes un darbības motīvi; teroristu vervēšanas iespējas Latvijā un ES.
- 4) Latvijas valsts institūciju vadītie pretterorisma pasākumi, starptautiskās palīdzības sniegšana un saņemšanas iespējas teroristisko draudu novēršanai.
- 5) Cilvēktiesību aspekti valsts institūciju darbībā, realizējot pasākumus cīņā ar terorismu, valsts nodrošinātās garantijas un kompensācijas terorisma upuriem.

1.6. Darbā izmantotās metodes

Ņemot vērā terorisma kā parādības sarežģīto raksturu, promocijas darba temata analīze tiek veikta starpdisciplināri, izmantojot tādas vispārējās pētniecības metodes kā salīdzināšana un apkopojums, cēloņsakarību atklāšana, analīze un sintēze, dedukcija un indukcija, abstrahēšana un konkrētizācija, kvalitātes un kvantitātes analīze, kā arī dažādas citas pētniecības metodes:

- Vēsturiski tiesiska metode:

atsevišķie darba momenti tiek pētīti atbilstoši vēsturiskai hronoloģijai. Vēsturiskā metode tiek izmantota, lai noskaidrotu mērķus, kurus likumdevējs vēlējas sasniegt, pieņemot ar pētījumu saistītas tiesību normas (*ratio legis*)⁸.

- Tiesību salīdzinājuma metode:

- 1) dogmatiski salīdzinošās – vienu tiesību normu kopumu salīdzina ar citiem pašlaik pastāvošiem tiesību normu kopumiem vai tiesību sistēmām un institūtiem.
- 2) vēsturiski salīdzinošās – tiesību normu vai tiesisko institūtu attīstība dažādās tiesību sistēmās. Darbā tiek salīdzināti dažādu valstu zinātnieku un ekspertu piedāvātās definīcijas, rekomendācijas un atzinumi, kā arī ES un NATO dalībvalstu labākās prakses.

- Tiesību modelēšanas metode:

darbā piedāvāts veikt atsevišķus grozījumus un precizējumus Latvijas normatīvajos aktos, ņemot vērā ES pieredzi pretterorisma likumdošanas un pasākumu jomā.

- Socioloģiskā metode:

statistikas datu analīze, aptaujas datu izvērtēšana, saņemtās informācijas matemātiskā apkopošana.

⁸ *Ratio legis* (lat.)-likuma motīvs, likuma pieņemšanas motīvs.

Sistēmiskums ir viena no esamības universālajām īpašībām-sistēmiskā organizācija piemīt visām realitātes jomām. Ārpus sistēmiskuma jēdziena nav iedomājama arī mūsdienu tiesību zinātne un prakse. Sistēmiskas izziņas metodoloģijā koncentrējas praktiski visi tiesiskās izziņas metodoloģijas pamatprincipi.⁹ Sistēmiskās izziņas metodoloģija organiski saistīta ar sistēmanalīzes jēdzienu un dažādām izziņas metodēm sistēmanalīzes procesā. Sistēmas izpēte ir sistēmas novērtēšana, kas cieši saistīta ar sistēmas attīstības un progresa kritēriju noteikšanu un izmantošanu sistēmas izpētē un analīzē. Lai konstatētu pieņemto lēmumu efektivitāti, nepieciešams veikt sistēmas analīzi tās attīstībā. Sistēmiskās izziņas metodoloģija kļūst par visvairāk sakārtotu un drošu pamatu, lai pārvaldītu sarežģītas, savstarpēji saistītas darbības jomas, ļaujot atklāt un analizēt sistēmu veidojošos komponentus un secīgi tos saistīt. Terorisma apkarošanas sistēma ir dažādu nozaru un vairāku līmeņu sistēma.

1.7. Pētījuma teorētiskā, empīriskā un normatīvā bāze

Normatīvā bāze. Terorisma problēmas pamatjēdzienu analīze tika veikta, ievērojot vadošās konceptuālās tendences, kuras izstrādātas Latvijas un ārvalstu literatūrā.

Promocijas darbs balstās uz plašu normatīvo aktu klāstu:

- ANO Konvencijas, Drošības Padomes Rezolūcijas.
- Eiropas Padomes Konvencijas.
- Eiropas Savienības Parlamenta, Padomes, Komisijas normatīvi.
- Latvijas Republikas Satversme, likumi un citi normatīvie akti, kuri reglamentē terorisma apkarošanas jonu un pret darbības sistēmas darbību.

⁹ I. Vedins "Sistēmiskās izziņas metodoloģija", "Administratīvā un kriminālā justīcija", 2005. Nr. 1, 48. lpp.

- Ārvalstu normatīvie akti

(Francija, Vācija, Lielbritānija, Igaunija, Lietuva, Krievija, ASV).

Pētījuma **teorētisko bāzi** veido autoru darbi krimināltiesību, kriminoloģijas, psiholoģijas jomā.

Terorisma tēmas sociāli tiesisko aspektu izpētes **empīrisko pamatu** veido politiski tiesiskās un vēsturiskās mācības, Latvijas un ārvalstu juristu, psihologu, sociologu: Andrejs Vilks, Andrejs Judins, Aldis Lieljuksis, Andrejs Berdņikovs, Talavs Jundzis, Valentija Liholaja, Uldis Krastiņš, Janis Teivāns-Treinovskis, Olga Petrova, Ivans Vedins, Raimonds Plāte, *Walter Lequer, Alex.P. Schmid, Bruce Hoffman, Alain Bauer, Xavier Rauffer, John Horgan, Patric Brogan, Noam Chomsky, Richard Clutterbuck, Marc Sageman, Benjamin Netanyahu, М. Требин, К. Жариков, В.Удилов, В. Панов, Б.Емельянов, О. Будницкий, Л. Прайсман, В. Устинов, Д. Базаркина, Л. Моджорян* u.c. darbi.

1.8. Promocijas darba rezultātu aprobācija

Pētījuma rezultāti prezentēti astoņpadsmit zinātniskās konferencēs, divdesmit trijos rakstos un publikācijās:

Zinātnisko konferenču un publikāciju saraksts

Konferenču saraksts

1. “Antiterrorism Assistance Program” (Galvenā pasākuma drošības pārzināšana), US Diplomatic Security Service. 27.06.2006.
2. High-Level conference “Towards an EU atrategy against violence in sport”, Brussels, 28.–29. november 2007.

3. BAAF 5. Starptautiskā konference “Pasaules sabiedrība pret noziedzības un terorisma globalizāciju”, Jūrmala, 26.06.2008. Referāts: “Pašreizējās terorisma tendences un tā apkarošanas problēmas Baltijas reģionā”.
4. RSU Starptautiskā zinātniskā konference “Drošības nostiprināšanas problēmas krīzes apstākļos”, Rīga 2009. gada. 16. septembrī. Referāts: “Policijas uzdevumi ar drošību saistīto risku profilaksē, gatavība terora aktiem un to seku pārvarēšanai-1”.
5. DU Starptautiskā zinātniskā konference “Valsts un tiesību aktuālās problēmas”, Daugavpils, 23.10.2009.–24.10.2009. Referāts: “Policijas uzdevumi ar drošību saistīto risku profilaksē, gatavība terora aktiem un to seku pārvarēšanai-2”.
6. “Police sciences and policing 2009”, Bratislava, 11.11.2009 –12.11.2009.
7. CEPOL Presidency Seminar “Crime, Police and Justice in the 21th Century”, 15.–16.12.2009., Kolmarden, Sweden.
8. RSU 9.zinātniskā konference, Rīga, 18.03.2010.–19.03.2010. Referāts: “Eiropas Savienības prioritāte – terorisma, vardarbīga, kaujinieciska, ekstrēmisma draudu atklāšana un apkarošana”.
9. RSU starptautiskā zinātniskā konference “Drošības nostiprināšana krīzes apstākļos, jauni izaicinājumi un netradicionālās pieejas”, Rīga, 08.04.2010. Referāts: “Valsts policijas loma drošības nodrošināšanā”.
10. International Scientific Conference “Legal, sociological and psychological aspects of the Humam safety”. Report: “ Police tasks and Responsibilities Insuring Public ordera t sport Events, Fan Violence Prevention”. 28.01.2011.
11. ASV vēstniecības, VPK,LGBT Seminārs “Naida noziegumu identifikācija un prevencija”. Prezentācija “Naida noziegumi: Likumpārkāpēju raksturojums un rīcības motīvi”.16.02.2012. Rīga.

12. 12. RSU 11. Zinātniskā konference. Referāts: “Labējā ekstrēmisma ietekme uz Eiropas Savienības iekšējo drošību”. 29–30.03.2012. Rīga.
13. VPK 2. Starptautiski zinātniskā konference “Noziedzības prevencijas un apkarošanas novitātes pasaulē un Latvijā”, Rīga, 24–25.04.2012. Referāts: “Naida noziegumu prevencija”.
14. SBS Starptautiski zinātniski praktiskā konference “Konfliktu risināšanas tiesiskie un organizatoriskie paņēmieni”, Rīga, 28.04.2012. Referāts: “Ūdens akvatorijas kontrole Rīgas Brīvostā”.
15. Community Policing Prevention of Radicalisation & Terrorism “The Trainer session”, Rīga, 07.05.12.–11.05.12.
16. RSU Starptautiskā zinātniskā konference “Inovātīvās jurisprudences aktuālās problēmas”, Rīga, 25.04.2013. Referāts: “Terorisma draudu līmeni ietekmējoši faktori Latvijā”.
17. RSU Starptautiskā zinātniskā konference “Legal Policy for Development of Society”, Rīga, 23.04.2014. Referāts: “Pretdarbība teroristiskajām organizācijām jaunu dalībnieku vervēšanā Eiropas Savienībā”.
18. “The Network of Prosecutors on Environmental Crime in the Baltic Sea Region”, Latvia, 4–5 September 2014, Referāts: “Role of Riga Free Port Police in protection of Riga Free Port water area in Baltic Sea”.

Publikāciju saraksts

1. “Pulcēšanās brīvības aizsardzība un ierobežošana”, “Administratīvā un kriminālā justīcija”, Nr. 2, 2009.
2. “Kad sporta līdzjutēju kaislības sit devīto vilni”, “Latvijas Vēstnesis”, 11(2959), 22.01.2004.
3. “Sporta pasākumi: policijas uzdevumi”, “Kārtība un drošība”, Nr. 1, 08.2008.
4. “Publiskie pasākumi: policijas uzdevumi”.

- “Kārtība un drošība”, Nr. 2, 12.2008.
5. “Zaudējumu atlīdzināšana terorisma upuriem 1.daļa,”
“Latvijas Vēstnesis”, 35(2983), 04.03.2004.
 6. Zaudējumu atlīdzināšana terorisma upuriem 2.daļa,”
“Latvijas Vēstnesis”39(2987), 11.03.2004.
 7. “Vai jauna Eiropas nolaupīšana? 1.daļa,”
“Latvijas Vēstnesis” 42(3200), 15.03.2005;
 8. “Vai jauna Eiropas nolaupīšana? 2.daļa,”
“Latvijas Vēstnesis” 43(3201), 15.03.2005.
 9. “Advice for the staff of foreign diplomatic missions and the members of their families”, the Republic of Latvia, Ministry of Interior, State Protection Service, Riga, 1997.
 10. “Par problēmām, kas saistītas ar ārvalstu vēstniecību fiziskās apsardzes aizvietošanu ar tehniskām apsardzes iekārtām”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 20, 02.10.1997.
 11. “Starptautiskais terorisms 1998. gadā”,
“Likuma Vārdā”, Nr.12, 17.06.1999.
 12. “Teroristi pret diplomātiem 1.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr.13, 01.07.1999.
 13. “Teroristi pret diplomātiem 2.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr.14, 15.07.1999.
 14. “Starptautiskā sadarbība cīņā pret terorismu 1.daļa” ”Likuma Vārdā”,
Nr.17, 26.08.1999.
 15. “Starptautiskā sadarbība cīņā pret terorismu 2.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr.18, 09.09.1999.
 16. “Starptautiskā sadarbība cīņā pret terorismu 3.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr.19, 23.09.1999.
 17. “Starptautiskā sadarbība cīņā pret terorismu 4.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 20, 07.10.1999.

19. “Čečenija. Terorisms 1991.–1999. 1.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr .01, 01.2000.
20. “Čečenija. Terorisms 1991.–1999. 2.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 02, 02. 2000.
21. “Incidenti pie diplomātiskajām pārstāvniecībām 2001. gadā”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 5, 05.2002.
22. “Minhenes Olimpiskās spēles/ terorisms un sports”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 9, 09.2002.
23. “Nepieteiktais karš 1.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 8, 08.2003.
24. “Nepieteiktais karš 2.daļa”,
“Likuma Vārdā”, Nr. 9, 09.2003.

2. PROMOCIJAS DARBA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS

2.1. Mūsdienu terorisma teorētiskās problēmas

Darba pirmā nodaļā aplūkotas terorisma problēmas aktualitāte mūsdienu pasaulē, izskatīts terorisma jēdziens un būtība, kā arī terorisma definīcijas izstrāde, grūtības un pretrunas, mēģinot rast vienotu pieeju terorisma kā parādības definēšanai. Vienotai pieejai ir liela nozīme, lai teroristisks nodarījums tiktu par tādu atzīts visās ANO dalībvalstīs. Pamatojot darba secinājumus izmantoti aptauju rezultāti. Aptaujas veiktas gan Latvijā, gan ārvalstīs, kurās ir liela pieredze, organizējot cīņu ar terorismu. Darbā netiek izskatīti valsts varas vai režīmu darbības pret saviem iedzīvotājiem, kurās var saskatīt politiskās iebaidīšanas mērķi. Netiek skatīts krimināla rakstura noziedzīgās darbības, kuras raksturīgas organizētās noziedzības grupējumiem. Daudzi autori uzskata, ka šos noziegumus var pieskaitīt teroristiskiem. Tam varētu piekrist, jo spridzināšana, slepkavība un ķīlnieku sagrābšana raksturīgās metodes gan teroristiem, gan organizētās noziedzības pārstāvjiem. Teroristiem vardarbība un uzbrukuma tiešais mērķis ir tikai cita faktiskā mērķa iebaidīšanai vai iespaidošanai, panākot sev labvēlīgu politisku lēmumu pieņemšanu vai nepieņemšanu. Lai panāktu vēlamu efektu teroristiem nepieciešama plaša nodarījuma seku-upuru, zaudējumu-atspoguļošana plašsaziņas līdzekļos.

Lai izprastu terorisma atsevišķu veidu apdraudējumu Eiropas Savienībai un Latvijai, tiek izskatīti atsevišķi terorisma virzieni, pamatojoties no nodarījuma motivācijas: reliģiski motivētais terorisms; kreisā spārna terorisms; labā spārna terorisms; viena jautājuma terorisms, individuālie teroristi.

Reliģiski motivētais terorisms. Biežāk ar to saprot islamistu vardarbību, kuras pamatā ir maldīgs uzstādījums, ka ticīgajam vardarbības izmantošana ir dievišķais pienākums vai pašuzpurēšanās akts. Eiropola 2012. gada ziņojumā par terorismu un ekstrēmismu ES “Te–Sat 2012” pirmo reizi

jēdziens “islamistu terorisms” tika aizstāts ar jēdzienu „religiiski motivētais terorisms”. Reliģiskā pārliecība var likt cilvēkam ziedot sevi idejas vārdā visniedomāmākajos veidos. Taču reliģiski motivēta vardarbība var būt no jebkuras ticības

Nacionālais, etniskais, separātiskais terorisms. Darbības mērķis ir panākt politisku pašnoteikšanos un starptautisku atzīšanu, etniskās minoritātes valstisku neatkarību valstī, kurā vara pieder lielākai nācijai. Cīņas motīvi ir nacionālisms, etniskā piederība un/vai reliģija.

Kreisā spārna terorisms. Darbības mērķis visas valsts politiskās, ekonomiskās un sociālās sistēmas maiņa, atbilstoši kreisi ekstrēmistiskajam modelim. Daudzos gadījumos netiek piedāvāts nākotnes sabiedrības uzbūves modelis, cīņas mērķis ir sagraut esošo. Ideoloģiskais pamats bieži ir marksisms (ļeņinisms). Pie šī novirziena tiek pieskaitīts arī anarhistisko/antiglobālistu grupējumu terorisms. Vairums ES valstīs statistikā netiek dalīts kreisā spārna un anarhistu terorisms.

Labā spārna terorisms. Darbības mērķis ir visas valsts politiskās, ekonomiskās un sociālās sistēmas maiņa, atbilstoši labēji ekstrēmistiskajam modelim. Ideoloģiskais pamats ir nacionālajā sociālismā. Galvenā labā spārna darbības motivācija ir ksenofobija un naidis pret imigrantiem. 1995. gada maijā Latvijā tiek nodibināta vai atjaunota, kā uzskatīja tās vadītāji, ultralabēja politiskā organizācija “Pērkoņkrusts”, kura propagandēja galēji nacionālistiskās idejas. 2006. gadā dibina biedrību “Gustava Celmiņa centrs”. Biedrība nosaukta par godu ”Pērkoņkrusta” pirmajam vadītājam Gustavam Celmiņam.¹⁰ „Gustava Celmiņa centrs” ideoloģiski, arī ideju realizācijas metodēs, ir tiešs “Pērkoņkrusta” mantinieks un darbu turpinātājs.

¹⁰ Gustavs Celmiņš (dzimis 1899. gada 1. aprīlī Rīgā, miris 1968. gada 10. aprīlī Sanantonio) politiķis, “Ugunskrusta”, vēlāk “Pērkoņkrusta” vadītājs, Lāčplēša Kara Ordeņa kavalieris.

Individuālie teroristi. Teroristi, kuri darbojās individuāli vai nelielās grupās, ir jauns nopietns drauds starptautiskajai drošībai. Terorisms mainās, jaunākās tehnoloģijas pieļauj individuālās radikālās domas lidojumu. Cilvēki individuāli tīmeklī lasa radikālo literatūru, paši kļūst par ekstrēmistiem, iegūst nepieciešamo informāciju un plāno uzbrukumus. Daudzi uzbrukumi nebūtu pieskaitāmi pie teroristiskiem, taču uzbrukumos izmantotie vispārpieejamie līdzekļi un to prognozēšanas un novēršanas grūtības liek pamatoti domāt, ka līdzīgu taktiku var izmantot arī mērķtiecīgi orientēti teroristi.

Viena jautājuma terorisms. Vardarbība ar mērķi mainīt atsevišķu politiku vai praksi konkrētā sabiedrībā. Raksturo teroristiskās grupas, kuras nodarbojas ar dzīvnieku, apkārtējās vides aizsardzības un citām atsevišķām idejām.

2.2. Terorisma draudu potenciāls un to noteicošie faktori Eiropā un Latvijā

Terorisma draudi. Valsts drošība ir cieši saistīta ne tikai ar Latvijas iekšpolitisko, sociālo un ekonomisko attīstību, bet arī ar Eiropā un citviet pasaulē notiekošajiem procesiem.

Terorisma draudi Latvijā. Latvija atbalsta starptautisko sadarbību cīņai ar terorismu, kopīgi vērsties pret šo globālo draudu un nepieļaujot tā tālāku izvēršanos. Terorisma izplatība Tuvajos Austrumos, t. sk. saistībā ar “ISIL” teroristu grupējuma aktivitātēm, teroristiskās aktivitātes Afganistānā, Ziemeļāfrikas un Āfrikas raga reģionos, Nigērijā, Eiropas valstīs, Kanādā, ASV un citās pasaules valstīs liecina par terorisma draudu pieaugumu starptautiskā mērogā. Par globālu izaicinājumu kļuvis arī ārvalstu kaujinieku fenomens, kuri pievienojas teroristiskajiem grupējumiem un iesaistās militārajos konfliktos ārvalstīs. Tas apdraud arī Eiropas valstu, t. sk. Latvijas, iedzīvotāju drošību, ņemot vērā to, ka šīs personas jau ir veikušas un nākotnē varētu plānot

teroristiskas aktivitātes Eiropas teritorijā. Latvija atbalsta cīņu ar terorismu arī pievienojoties ASV koordinētajai starptautiskajai koalīcijai cīņai pret “ISIL” teroristisko grupējumu.

Valsts apdraudējuma faktori, novēršanas pamatprincipi, prioritātes un pasākumi tiek noteikti “Nacionālās drošības koncepcijā”. “Starptautiskā terorisma tendenču analīze liecina, ka vidējā termiņā terorisma draudu līmenis Eiropā nemazināsies. Vērtējot riskus Ziemeļeiropas reģionā, kurā ģeogrāfiski un ģeopolitiski ietilpst arī Latvija, var secināt, ka 2014. gadā terorisma draudi savu aktualitāti ir saglabājuši”.¹¹ Sabiedrības aptauja, kuru 2013. gada rudenī veica Eiropas Komisija terorisms kā problēma Latvijā neparādās Latvijas respondentu atbildēs, tomēr arī Latvijas iedzīvotāji (5%) uztver terorismu kā problēmu kopumā ES (galvenā ES problēma norādīta ekonomiskā situācija-42%).¹² Terorisma draudu līmenis Latvijā 2013. gadā būtiski nemainījās un saglabājies relatīvi zems.

Dalība miera uzturēšanas misijās. 2013. gadā Latvija turpināja aktīva un uzticama sabiedrotā darbu NATO un ES ietvaros, gan piedaloties starptautiskajās operācijās, gan stiprinot savas militārās, civilās, krīžu valdības spējas, gan paaugstinot finansējumu aizsardzībai, sniedzot palīdzību un solidaritāti tiem, kam tā nepieciešama, gan aktīvi divpusēji un daudzpusēji sadarbojoties. “Ja tiks panāktā vienošanās par jaunās pēc 2014. gada plānotās misijas (Afganistānā) tiesisko statusu, Latvija ir apņēmusies piedalīties šajā misijā. Latvijas valdība saglabā gatavību no 2015. gada līdz 2017. gadam sniegt palīdzību Afganistānas armijai un policijai ar ikgadējo finansējumu 500 tūkst. ASV dolāru apmērā. Ņemot vērā izaicinājumus, kurus rada narkotiku nelegālā izplatība no Afganistānas, Latvija kopš 2011. gada ik gadu ir piešķirusi

¹¹ Drošības policijas 2014. gada darbības Publiskais pārskats.

¹² “Standart Eurobarometer 80. October–November 2013”, European Commission.

finansējumu 30 tūkst. ASV dolāru apmērā, piedaloties NATO–Krievijas padomes narkotiku apkarošanas mācību fonda nodrošināšanā”.¹³

Patvērumu meklētāji un bēgļi. Nestabilitāte Tuvo Austrumu reģionā, pilsoņu karš Sīrijā turpina ietekmēt Latvijas un tās sabiedroto drošību. Ietekmi atstāj konflikti, kas rada kaimiņu reģionu un valstu destabilizāciju, bēgļu un patvēruma meklētāju skaita pieaugumu, masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanas draudus, veicina sabiedrības radikalizāciju un terorisma draudu pieaugumu. Latvija 2013. gadā iesaistījies kolektīvajā darbā, lai mazinātu Sīrijas konflikta humāno seku ietekmi uz civiliedzīvotājiem. “Latvija 2013. gadā ir iemaksājusi 50 tūkst. eiro Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) fondā, kas paredzēti Sīrijas bēgļu atbalstam”.¹⁴ ANO Ģenerālsekretāra vietniece Humanitārajos jautājumos, Ārkārtas palīdzības sniegšanas koordinatore Valeri Amos (Valerie Ann Amos, Baroness Amos, Un Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator) ziņojumā ANO Drošības Padomei, ka puse Sīrijas iedzīvotāju kļuvuši par pārvietotām personām: 7,6 miljoni pārvietoti valsts iekšienē, vairāk nekā 3 miljoni kļuvuši par bēgļiem un pametuši Sīriju.¹⁵

Nelikumīga iekļūšana valstī. 2013. gadā strauji pieauga bēgļu skaits, kuri centās nelegāli iekļūt ES. Pēc “Frontex” datiem uz ES ārējām robežām tika aizturēti 107 000 nelegālo migrantu, kas ir par 34,5 tūkstošiem vairāk nekā 2012. gadā. Pēc “Frontex” datiem 2014. gadā ES teritorijā mēģināja iekļūt 270 tūkstoši nelegālo imigrantu. “Frontex” gada pārskatā norādīts, ka ES teritorijā mēģinājuši iekļūt nelegālie imigranti no Sīrijas, Eritrejas, Afganistānas un Albānijas, kuras uzskata par terorisma paaugstināta riska valstīm. “Frontex”

¹³ Latvijas Republikas Ministru Prezidenta ziņojums Saeimai “Par Latvijas nacionālo drošību”. MK Nr.90/TA-1223(2014).

¹⁴ Latvijas Republikas Ministru Prezidenta ziņojums Saeimai “Par Latvijas nacionālo drošību”. MK Nr.90/TA-1223(2014).

¹⁵ UN News Center.15.12.2014.

eksperti uzskata, ka nelegālā imigrācija ES tikai pieaugs un lielākā riska zona ir Vidusjūra, pa kuru nelegāli no Ziemeļāfrikas un Turcijas mēģinās iekļūt ES teritorijā. 2013. gadā Latvijas Republikas ārējo robežu šķērsoja vairāk nekā 4,4 miljoni personu, no tiem robežas šķērsošanas noteikumus pārkāpa 6639 personas (0,15% no visiem robežas šķērsotājiem). 2013. gadā par nelikumīgu valsts robežas šķērsošanu aizturēti 97 trešo valstu pilsoņi, kas ir par 50,5% mazāk nekā 2012. 2014. gadā pieauga nelegālo robežas šķērsotāju skaits. Latvija kā nelegālo imigrantu vai “tranzīta ceļotāju” mērķis kļūst arvien populārāka. „Šogad jau notverti 107 cilvēki (dati 2014. gada 10 mēneši), pērn visa gada laikā pieķerti 49. Pirms nedēļas robežsargi noķēra kārtējo vjetnamiešu grupu 14 cilvēkus, kuri ieceļoja no Krievijas. Pašlaik nekas neliecina, ka nelegālo robežšķērsotāju skaits varētu samazināties.”¹⁶ Papildus konstatētajiem personu mēģinājumiem nelikumīgi ieceļot Latvijā, šķērsojot „zaļo” robežu, tika konstatēti gadījumi, kas saistīti ar nelikumīgu preču pārvietošanu, apejot noteiktas preču/kraavu pārvietošanas vietas. Savukārt, par nelikumīgu valsts robežas šķērsošanu, izmantojot viltotus ceļošanas dokumentus, robežas šķērsošanas vietās uz ārējās robežas aizturētas 78 personas.

Iekšējā apdraudējuma faktori. Ziņas par musulmaņu kopienu Latvijā vienā laikā ir konkrētas un nekonkrētas. Pati kopiena šādi raksturo kopienas skaitlisko sastāvu un dalībnieku kategorijas: “Etnisko musulmu Latvijā varētu būt vairāk nekā 10 000, bet reālais visu musulmu skaits varētu būt zem 1000. Tomēr tas, ka daudzi pieņem Islāmu ārzemēs, sadrumstalotība, dzīvošana atsevišķi un aizņemtība ar darbu, ar daudzām retām vai neesošām satikšanās, vai dzīvošana ārzemēs, neskaidrība par indivīda uzskatiem un praksi neļauj noteikt pat aptuvenu musulmu skaitu, vai tie ir no etniskajām musulmu tautām, vai Islāmu pieņēmuši latvieši un krievi”.

¹⁶ N. Garbars, Valsts robežsardzes priekšnieks. Intervija „Latvijas Radio” 07.11.2014.

Zināmu draudu valsts drošībai Latvijā var radīt labējā un kreisā spārna ekstrēmisti. 2014. gadā Latvijā turpināja pastāvēt atsevišķas neonacistiski orientētas grupas, kuras lielākoties izvairījās no aktīvas darbības vai vardarbīgiem uzbrukumiem. Kreisā spārna ekstrēmisti Latvijā nebija nozīmīga atbalsta. Lai gan pilnībā nevar izslēgt iespēju, ka labējā vai kreisā spārna ekstrēmisti var iesaistīties vardarbīgās aktivitātēs Latvijā, patlaban nav pamata uzskatīt, ka šīs grupas tuvākajā laikā varētu radīt būtiskus draudus nacionālajai drošībai.¹⁷ Valsts ekonomiskā drošības nodrošināšana ir viena no būtiskajiem nacionālās drošības prioritātēm. Riskus nacionālās drošības interesēm rada atsevišķu spēku centieni izmantot uzbrukumus ekonomiskajiem objektiem kā līdzekli savu mērķu realizēšanai mūsu valstī un valsts ārpolitikas lēmumu iespaidošanai. Studijas reģionos, kur ir nozīmīga teroristu grupējumu klātbūtne, turpināja arī vairāki Latvijas musulmaņu kopienas pārstāvji, t.sk. konvertīti. Terorisma tendenču analīze liecina, ka ilgstoša uzturēšanās šajos reģionos var veicināt pievēršanos radikālajai islāma interpretācijai vai pat kontaktu izveidošanu ar tur esošajiem teroristu grupējumu pārstāvjiem. Tas savukārt var nelabvēlīgi ietekmēt Latvijas drošības intereses pēc šo personu atgriešanās.¹⁸

2.3. Terorisma tiesiskā regulējuma problēmas

Teroristiskās vardarbības akti ir noziegumi pret sabiedrisko drošību un mieru. Saut pie atbildības par tiem var saskaņā ar vispārējo kriminālo likumdošanu par slepkavību, sprādzienu organizāciju un citiem vardarbīgiem noziegumiem, bez nepieciešamības pierādīt speciālo teroristisko nodomu - tieši iebaidīt iedzīvotājus vai ietekmēt valdību veikt vai neveikt noteiktas darbības. Vispārējās likumdošanas trūkums attiecībā uz teroristiska rakstura nozie-

¹⁷ Drošības policijas 2013. gada darbības Publiskais pārskats.

¹⁸ Drošības policijas 2013. gada darbības Publiskais pārskats.

gumiem ir personu kriminālvajāšanas iespējas tikai pēc notikumiem, kuru rezultāti, daudzos gadījumos, ir traģiski un graužoši vai noticis nozieguma mēģinājums.

Mūsdienās juridiskā zinātne izvērtē terorismu kā parādību trijos aspektos:

- 1) kā noziedzīgu nodarījumu;
- 2) kā teroristiskās organizācijas/grupas;
- 3) teroristiskās doktrīnas.

ANO regulējums. Pamatprasības terorisma atzīšanai par kriminālnoziegumu ietvertas ANO konvencijās, protokolos un rezolūcijās. Pēc universālo dokumentu par pretdarbību terorismam ratifikācijas valstīm nepieciešams uzsākt tajos saturošo normu un prasību iekļaušanu nacionālajā regulējumā.

Latvijas Republikas un Eiropas Savienības regulējums. Jau pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados valstis sāka apvienoties starptautiskajās kopienās. Līdz ar to radās un līdz pat šodienai saglabājas nepieciešamība tiesību harmonizācijā, lai kopīgi risināt problēmjautājumus, kurus rada atšķirīgas tiesību sistēmas un to piemērošana. Šobrīd krimināltiesisko un kriminālprocesuālo regulējumu būtiski ietekmē Eiropas Savienības tiesību attīstība, kas ir vērsta uz tiesību harmonizāciju un pārrobežu sadarbības veicināšanu. Padomes Pamatlēmuma 2008/919/TI 3. pants nosaka, ka dalībvalstis līdz 2010. gada 9. decembrim veic nepieciešamos pasākumus, lai izpildītu pamatlēmuma prasības, un nosūta Komisijai to noteikumu tekstu, ar kuriem to tiesību aktos transponē saistības, kuras tām uzliek šis pamatlēmums. Latvijas kriminālajā likumdošanā savlaicīgi tika veiktas izmaiņas, lai paredzētu atbildību par teroristiska rakstura darbībām, kuras nav paredzētas Krimināllikumā 88. pantā “Terorisms”. 2005. gada 1. jūnijā stājās spēkā Grozījumi Krimināllikumā, ar kuriem likums tika papildināts ar 88.¹ pantu “Terorisma finansēšana”.

Atsevišķu valstu tiesiskais regulējums. Citu valstu krimināltiesību pārzināšana ir svarīga vismaz trīs iemeslu dēļ:

1) atrodoties vienā ģeogrāfiskajā telpā, valstu tiesību aizsardzības institūcijām aktīvi jāsadarbojas, lai vienoti un efektīvi cīnītos ar noziedzību visās tās izpausmēs un novērstu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu;

2) citu valstu normatīvajos aktos iestrādātās juridiskās konstrukcijas var palīdzēt attīstīt mūsu krimināltiesības;

3) informācija par ārvalstu kriminālajiem tiesību aktiem ir nozīmīga mūsu valsts pilsoņiem, kuri ceļo ārzemēs.

2.4. Terorisma psiholoģiskie aspekti

Pretpasākumu terorismam sagatavošanā un realizācijā liela nozīme ir terorisma kā parādības izpēte no psiholoģijas viedokļa, psiholoģiskās palīdzības sniegšana teroristisko uzbrukumu upuriem, tiesībaizsardzības institūciju darbinieku psiholoģiskā sagatavošana.

Saistībā ar terorismu kā parādības psiholoģiskajiem aspektiem uzmanību jāpievērš sekojošiem aspektiem:

- Teroristu darbības psiholoģiskie aspekti un viņu motivācija.
- Teroristu organizāciju un organizēto grupu psiholoģija un darbības uzstādījumi.
- Terorisma upuru psiholoģija un iespējamās palīdzības sniegšana.
- Teroristu psiholoģiskais spiediens uz sabiedrību un pretdarbība tam.

Terorisms kā vienota parādība sastāv no vairākiem posmiem:

- Augstāko pozīciju teroristiskās darbības hierarhijā ieņem terorisma ideologi.
- Uz otrās pakāpes stāv terorisma “administratori”, smadzeņu centra pārstāvji, terora aktu plānotāji un realizācijas vadītāji/uzraudzītāji.

- Trešajā pakāpē atrodas speciālisti, pamatā, ar labām zināšanām psiho tehnoloģijās un psiholoģijā. Viņi nodarbojas ar terora aktu izpildītāju vervēšanu un speciālo psiholoģisko apstrādi, gatavojot viņus akcijas veikšanai.
- Ceturtajā pakāpē atrodas tiešie terora aktu izpildītāji.
- Piektajā pakāpē atrodas dažādi terorisma atbalsta funkciju veicēji, kuri nodrošina izpildītājiem dokumentus, mājokli, transportu un iespēju pārvietoties, ieročus un sprāgstvielas.

Teroristu pašnāvnieku motivācija. Atsevišķi nepieciešams izskatīt teroristu-pašnāvnieku motivāciju upurēt sevi, veicot teroristisko aktu. Pašnāvnieku uzbrukumi nav mūsdienu fenomens. Kaut arī šodienas metodes moderno tehnoloģiju ietekmē ir kļuvušas destruktīvākas, šāds paņēmieni izmantots no seniem laikiem.¹⁹

Terorisma upuru psiholoģija. Terorisma pamatā ir pietiekami lielas sabiedrības daļas baiļu izjūtas. Bailes ir emocijas, kuras, pirmkārt, izsauc terora akts. Ja notikumam noņem baiļu faktoru, tad tas klasificējams kā kriminālnoziedzums, varbūt sevišķi smags, arī slepkavība, bet sava “ikdienišķuma” dēļ neizsauc sabiedrībā kopējas bailes un apdraudējuma sajūtu. Bailes ir nepatīkamas emocijas, kas rodas kā atbildes mehānisms dzīvam organismam sastopoties ar draudiem.

¹⁹ 1. Mūsu ēras pirmajā gadsimtā divas jūdu sektas - zeloti un sikāri- Jūdejā uzbruka romiešu okupantiem un viņu sabiedrotajiem sabiedriskās vietās, zinādami, ka viņus pašus nogalinās. 2. 11.-13. gadsimtā Irānā un Sīrijā darbojas kults. “Slepkavas”, kuras dalībnieki nogalināja upurus tiešā saskarē, zinādami, ka izredzes aizbēgt nav. 3. 18. gadsimta vidū pašnāvnieku grupas vērsās pret koloniālo kārtību Indijā, Indonēzijā, Filipīnās. 4. 19. gadsimtā krievu anarhisti uzbruka cara režīma atbalstītājiem, nogalinot kā sevi tā savus upurus. 5. Otrā Pasaules karā japāņu lidotāji-kamikadzes veica pašupurēšanās rituālu “paņemt ienaidnieku sev līdz”.

Cilvēks, priekšmets vai situācija cilvēka iztēlē var kļūt par baiļu iemeslu:

- 1) kā iespējamais vai iedomājams ļaunuma cēlonis/hipotēzes veidošana;
- 2) nelaimes gaidīšana;
- 3) tiešs kontakts ar cilvēku/objektu/, kurš tiek attiecināts kā iedomātais apdraudējuma faktors.

Bailes var izpausties dažādos veidos: uzmācīga baiļu sajūta, nemiers, nervozitāte, uztraukums, saspringtums, šausmas, panika.

Terorisma upura (biežāk ķīlnieka) psiholoģiskais stāvoklis, kad upuris izrāda simpātiju teroristiem un, dažkārt, tos aizstāv. Upuris sevi identificē ar agresoru. Irracionālā reakcija veidojas cilvēkiem, kuri nonāk izdzīvošanas situācijā, kad racionālās reakcijas izrādās neefektīvas un bezcerīgas. Šādu psiholoģisko stāvokli sauc par "Stokholmas sindromu".²⁰ Pēc FIB datiem aptuveni 27% ķīlnieku izrāda Stokholmas sindroma pazīmes.²¹ Viena bieži pieņemta hipotēze, kas skaidro "Stokholmas sindromu", tiek saistīta ar Z.Freida²² teoriju. Sevis identificēšana ar agresoru ir veids, kā "ego" sevi pasargā, personai pašai to neapzinoties. Kad upuris sāk ticēt tām pašām vērtībām, kurām agresors, agresoram upuris vairs nešķiet traucēklis un tas sāk izrādīt siltāku attieksmi pret upuri vai dažkārt pat sākt rūpēties par to.²³

²⁰ Stokholmas sindroms - nosaukumu ieguva pēc gadījuma 1973. gadā Zviedrijas galvaspilsētā Stokholmā, kur bankas aplaupītāji no 23. augusta līdz 28. augustam turēja gūstā 6 bankas darbiniekus. Ķīlnieki sāka pilnībā identificēja sevi ar iebrocējiem, pieprasīja iespēju doties kopā ar tiem. Divas ķīlnieces saderinājās ar iebrocējiem, kad tie jau atradās cietumā.

²¹ G. Dwayne Fuselier. "Placing the Stockholm Syndrome in Perspective"..FBI Law Enforcement Bulletin... 1999. gada jūlijs, 22-25. Lpp

²² Zigismunds Šlomo Freids (*Sigismund Schlomo Freud*) austriešu neirologs un psihiatrs, psihoanalīzes pamatlicējs.

²³ K. Ian. Mackenzie. "The Stockholm Syndrome Revisited: Hostages, Relationships, Prediction, Control and Psychological Science". Journal of Police Crisis Negotiations 4 (1) February 2004...: 5–21.

Termina “Stokholmas sindroms” autors ir zviedru kriminologs Nils Bidžerots (*Nils Bejerot*)²⁴, kurš to ieviesa, analizējot situāciju ar ķīlnieku stāvokli agrābtajā bankas nodaļā. “Stokholmas sindroms” veidojas gadījumos, kad ķīlniekus neiespaido fiziski, bet uz viņiem tiek izdarīts psiholoģiskais spiediens. Sindroma izpausmes pastiprinās, ja ķīlnieki ir sadalīti grupās, kurām nav iespējas kontaktēt savā starpā. Pilnīgas fiziskās atkarības apstākļos no agresora, ķīlnieks gatavs izskatīt visas viņa darbības savā labā.

2.5. Pret darbības terorismam organizatoriskie aspekti

Pašlaik visi galvenie pret darbības virzieni mūsdienu terorismam no starptautiskās sabiedrības un atsevišķu valstu puses var iedalīt trīs lielās sadaļās, kuras ir cieši savstarpēji saistītas un nav realizējamas katra atsevišķi. Viena sadaļa ir novērst terorisma izplatībai labvēlīgas vides izveidošanos ar jaunu normatīvo aktu pieņemšanu, finanšu plūsmu pastiprinātu kontroli, sabiedrības izglītošana un citi preventīva rakstura pasākumi. Otra sadaļa ir speciālo spēku sagatavošana, tehnisko līdzekļu nodrošināšana, viss, kas nepieciešams reaģēšanai jau uz notikušu vai reāli draudošu krīzi. Trešā sadaļa ir pasākumi pēc notikušiem terora aktiem: atbalsts cietušajiem, seku apzināšana. Pret pasākumu kopumu veido prevencija, spēka reakcija un terora seku minimizēšana un likvidēšana:

1. Terorisma prevencija, terorisma veicinošo apstākļu izzināšana un ierobežošana:

- Pret darbības terorismam valsts sistēmas izveide.
- Terorisma finansēšanas ierobežošana. Jebkura veida atbalsta sniegšanas, uzturēšanās iespēju nodrošināšanas, ceļojuma dokumentu iegūšanas iespēju ierobežošana.

²⁴ Nils Bejerot - zviedru psihiatrs un kriminologs, pazīstams ar saviem darbiem par atkarībām (narkomānija) un ieviestu terminu “Stokholmas sindroms”.

- Kāpēc cilvēki pievēršas terorismam? Vervēšanas iespēju mazināšana.
- Terorisma pievilcības mazināšana.
- Ieroču, sprāgstvielu un prekursoru nelegālās aprites un iegūšanas iespēju samazināšana.
- Kritiskās infrastruktūras objektu drošības līmeņa paaugstināšana.
Transporta infrastruktūras aizsardzība.
- Plašsaziņas līdzekļu, interneta kontrole ekstrēmistisko ideju un teoriju izplatīšanas jomā, informācijas apmaiņas jomā, terorisma hireozācijas jomā, jaunu dalībnieku vervēšanas jomā.

2. Cīņa ar terorismu – speciālo “spēka” pasākumu sagatavošana un veikšana:

- Speciālo vienību organizācija, uzturēšana un apmācība.
- Notikušo terora aktu izmeklēšana, vainīgo personu meklēšana un sodīšana.
- Starptautiskā sadarbība speciālajās operācijās.

3. Notikušo terora aktu seku minimizācija vai novēršana:

- Palīdzības sniegšana, kompensācijas izmaksas cietušajiem terora akta rezultātā un bojā gājušo tuviniekiem.
- Cilvēktiesības un terorisms.
- Sabiedrības uzticības valsts drošības sistēmām atjaunošana pēc notikušiem terora aktiem.

Pretdarbības terorismam galvenā prioritāte ir preventīvie pasākumi, kuru mērķis ir novērst apstākļus, kad cilvēki pievēršas un atbalsta terorismu, ekstrēmistisko un radikālo ideju izplatīšanos. Sabiedrība grib dzīvot drošos apstākļos, pamatoti gaida no valsts nevis līķu un zaudējumu uzskaitīšanu jau pēc notikuša vardarbības akta, bet savlaicīgi veiktu pasākumu kompleksu, lai nepieļautu teroristu darbību. Kā atsevišķa sadaļa cīņā ar terorismu ir notikuma

izmeklēšanas process: vainīgo noskaidrošana, aizturēšana un tiesāšana. Soda neizbēgamībai neapšaubāmi ir gan preventīvs efekts, gan arī spēka pasākumu sastāvā.

Teroristu, grupu un vienību saraksti. Kā viens no teroristu darbību ierobežojoši pasākumi ir noteikt personas, grupas un vienības, kuras tiek atzītas par teroristiskām vai teroristu darbību atbalstošas. Saskaņā ar šiem sarakstiem tiek noteikti ierobežojoši pasākumi. Sarakstus veido starptautiskās organizācijas ANO, ES, kā arī atsevišķas valstis (ASV²⁵, Apvienotā Karaliste²⁶, Austrālija²⁷, Krievijas Federācija²⁸). Latvijas Republikā atzīst to personu sarakstus, kas tiek turēti aizdomās par iesaistīšanos teroristiskās darbībās, kurus sastādījuši:

- Eiropas Savienības dalībvalstis.
- Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalstis.
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padome.
- Eiropas Savienības Padome.²⁹

Terorismu ierobežojošie pasākumi. ANO Pretterorisma centra³⁰ (turpmāk UNCCT) darbības prioritātes:

1. Nacionālo un reģionālo kontrteroristisko stratēģiju sagatavošana.
2. Valstu pretterorisma potenciāla izveidošanas atbalsts.
3. Terorisma finansēšanas apkarošana.
4. Terorisma propagandas ierobežošana.

²⁵ Foreign Terrorist Organization. United States Department of State.

²⁶ Proscribed terrorist groups. United Kingdom Home Office.

²⁷ Listing of Terrorist Organisations. Australian Government.

²⁸ Единый федеральный список организаций, признанных террористическими Верховным Судом Российской Федерации.

²⁹ Ministru Kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumi Nr.36 "Noteikumi par valstīm un starptautiskajām organizācijām, kuras sastādījušas to personu sarakstus, kas tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos teroristiskās darbībā", "Latvijas Vēstnesis", 10(3996), 21.01.2009.

³⁰ UN Counter-Terrorism Centre (UNCCT).

5. Cilvēktiesību ievērošana cīņā ar terorismu.
6. Terora aktu upuru atbalsts.
7. Infrastruktūras objektu aizsardzība.
8. Robežu pārvaldība.
9. Interneta kontrole.

Radikalizācijas un teroristu vervēšanas ierobežošana. Preventīvo pasākumu kopumā terorisma izplatības ierobežošanai centrālo vietu vai vienu no centrālajām ieņem ierobežojošie pasākumi teroristisko kustību cilvēka resursu atjaunošanas un papildus piesaistīšanas novēršanā. Teroristu organizācijām nepārtraukti nepieciešams iesaistīt jaunus dalībniekus, lai aizvietotu bojā gājušos, arestētos un tos, kuri dažādu iemeslu dēļ teroristisko darbību pārtraukuši.” ASV ekspertu viedoklis, ka personu vervēšana, kurām ir likumīgs pamats atrasties ASV un Eiropas Savienības valstu teritorijā, ir viens no prioritāriem uzdevumiem, gatavojot terora aktus rietumu valstīs”.³¹ Mērķu sasniegšanai un ideoloģijas izplatīšanai, kustībām jāklūst masveidīgām. Terorisma ideologi un vadītāji iegulda milzīgus finanšu līdzekļus, piesaista labākos speciālistus ideju izplatīšanai un jaunu biedru vervēšanai. Valstīm jāveic adekvāti pret darbības pasākumi cilvēku iesaistīšanai ekstrēmistiskās darbībās, galvenais no kuriem ir novērst apstākļus sabiedrībā, kuri veicina radikālo ideju izplatību un cilvēku gatavību pieņemt aicinājumu kļūt par jaunu teroristiskās organizācijas dalībnieku, iesaistīties ekstrēmistisko vai pat teroristisko grupu darbībā. Šie riski pastāv arī Latvijā, sevišķi jaunatnes vidū, kura ir vervētāju mērķa auditorija.

Terorisma finansēšanas ierobežošana. 2007. gada aprīlī televīzijas kanāls AL-Jazeera pārraidīja “Al-Qaeda” spēku iespējamā līdera Afganistānā Shayk Mustafa Abu al-Yazid paziņojumu: “Attiecībā uz džihada vajadzībām Afganistānā, pirmkārt, tās ir finansiālas. Talibu mudžahedīni ir skaitāmi

³¹ *О.А.Скопич. Вербовка террористов-смертников в мусульманской диаспоре на Западе. antierror.ru/text/library*

tūkstošos, tomēr viņiem nepietiek naudas. Ir simtiem cilvēku, kas vēlas veikt operācijas, lai pārtaptu par mocekļiem, bet viņi nespēj atrast finansējumu, lai sevi attiecīgi aprīkotu. Tādejādi, finansējums ir galvenais džihāda balsts". Teroristu finansēšanu varam sadalīt divos galvenos virzienos: pašu teroristu uzbrukumu realizācija un teroristu sadarbības tīkla uzturēšanas finansēšana. Noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas rezultātā iegūto līdzekļu atmazgāšanas ciklu pilnā apjomā var iedalīt trīs stadijās:

- 1) nelikumīgo finanšu līdzekļu ieguldījums vai izvietošana;
- 2) iesakņošanās likumīgā finanšu sistēmā;
- 3) integrācijas stadija.³²

Šaujamoču aprites kontrole. Teroristi savu mērķu sasniegšanai visbiežāk izmanto improvizētus sprādzienbīstamus priekšmetus un šaujamieročus. Ņemot vērā lielo ieroču apjomu legālajā starptautiskajā ieroču tirgū, nelegālo tirdzniecību, ar kuru nodarbojas kā atsevišķu valstu kompānijas, tā organizētās noziedzības grupējumi. Ieroču tirdzniecība ir viens no ienesīgākajiem uzņēmējdarbības veidiem. Arī klientu loks ir plašs: no valstīm līdz partizānu kustībām un teroristiem.

Sprāgstvielu un prekursoru aprites kontrole. ES stratēģiskais mērķis attiecībā uz sprāgstvielu drošības stiprināšanu ir apkarot sprāgstvielu iegūšanu, izgatavošanu un izmantošanu ES līmenī, tādejādi aizsargājot sabiedrību no uzbrukumiem, kuros tiek izmantotas sprāgstvielas, vienlaikus paturot prātā, ka sprāgstvielas un prekursori var tikt izmantoti arī citiem nolūkiem. 2008. gada 11. aprīlī ES Padome pieņēma "ES rīcības plāns par drošības pastiprināšanu attiecībā uz sprāgstvielām"³³, kura Pielikumā četrās sadaļās iestrādāti pasākumi sprāgstvielu drošības jomā.

³² A. Lieljuksis "Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas apkarošana". – Rīga, Latvijas Policijas Akadēmija, 2002.-2.d. Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas krimināltiesiskais raksturojums.-33.lpp.

³³ ES rīcības plāns par drošības pastiprināšanu attiecībā uz sprāgstvielām. ES Padome 11.04.2008.

Kritiskās infrastruktūras objektu drošība. Kritiskās infrastruktūras ir fiziskās iekārtas un informācijas tehnoloģijas, tīkli, pakalpojumi un līdzekļi, kas gadījumā, ja tie tiek iznīcināti vai ja to darbība tiek pārtraukta, var nopietni kaitēt iedzīvotāju veselībai, drošībai un labklājībai un kavēt valdību darbu. Kritiskās infrastruktūras objekti ir daudzās tautsaimniecības nozarēs un atrodas valsts, pašvaldību vai privātā sektora pārziņā un īpašumā. „Kritiskā infrastruktūra” ir dalībvalstīs izvietoti objekti, sistēmas vai to daļas, kuras ir būtiskas, lai nodrošinātu svarīgu sabiedrības funkciju darbību, cilvēku veselības aizsardzību, drošumu, drošību un cilvēku ekonomisko vai sociālo labklājību, un kuru darbības traucējumi vai iznīcināšana būtiski ietekmētu attiecīgo dalībvalsti, jo tā nespētu turpmāk nodrošināt šo funkciju īstenošanu”.³⁴

“21. gadsimta globālās drošības vidē arvien lielāka loma ir ķīmisko, bakterioloģisko, radioaktīvo un kodolieroču draudiem. It īpaši, tas skar šo ieroču globālo izplatību un iespēju, ka masu iznīcināšanas ieroči var nonākt organizētās noziedzības grupējumu rīcībā, kas var pielietot masu iznīcināšanas ieročus pret civilās kritiskās infrastruktūras mērķiem un civiliedzīvotājiem”.³⁵

Pretdarbības pasākumi bioterorisma novēršanai. Bioloģiskais terorisms ir bioloģiska aģenta tīša izplatīšana ar nolūku izraisīt cilvēku saslimšanu un nāvi, radīt sabiedrībā apjukumu, paniku un bailes. Teroristi var ķerties pie netradicionāliem līdzekļiem kā bioloģiskie ieroči vai bīstamas vielas. Dažas no šīm vielām spēj inficēt tūkstošiem cilvēku, piesārņot augsni, iznīcināt ēkas un transportlīdzekļus, iznīcināt lauksaimniecību, inficēt dzīvnieku populācijas un tādejādi skar pārtiku un barību visos pārtikas piegādes ķēdes posmos. Bioloģiskie aģenti (baktērijas, vīrusi un citi mikroorganismi) parasti ir atrodami dabā, bet terorisma gadījumā tie tiek pārveidoti, ar mērķi

³⁴ Padomes Direktīva 2008/114/EK, lai apzinātu un noteiktu Eiropas Kritiskās infrastruktūras un novērtētu vajadzību uzlabot to aizsardzību. 2008. gada 8. decembris.

³⁵ R. Rublovskis “ES turpina pie efektīvas CBRN riska mazināšanas”.
<http://liia.lv/blogs/eu>

palielināt to infekciozitāti un noturību pret esošo medicīnu, kā arī padarīt tos izturīgākus apkārtējā vidē. No statistikas viedokļa bioterorisma uzbrukuma iespējamība ir neliela. Pēc bioloģiskā aģenta izplatīšanas paies zināms laiks, līdz parādīsies uzbrukuma sekas slimības laikā, kas sākotnēji var pat atgādināt parastu slimības uzliesmojumu. Inkubācijas periods atkarībā no izmantotā bioloģiskā aģenta svārstās no dažām stundām (toksīni) līdz vairākām dienām vai pat nedēļām.

Krīzes pārvaldīšana. “Nevienas dalībvalsts rīcībā nav visi līdzekļi, resursu un zināšanas, lai efektīvi risinātu jebkāda veida īpašas vai plaša mēroga krīzes situācijas, kurām ir vajadzīga īpaša intervence. Tādēļ ir ārkārtīgi svarīgi, lai katra dalībvalsts varētu lūgt palīdzību citai dalībvalstij”.³⁶ Saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību (turpmāk LESD) Savienībai un dalībvalstīm jādarbojas kopīgi, ievērojot solidaritāti, ja dalībvalsts ir teroristu uzbrukuma vai arī dabas vai cilvēku izraisītas katastrofas upuris. LESD 222.pantā ir iekļauts noteikums par “solidaritātes klauzulu”. Lai risinātu krīzes situāciju, dalībvalsts var lūgt palīdzību no citas dalībvalsts īpašas intervences vienības, nepieciešamās palīdzības vai darbības veidu:

a) “īpaša intervences vienība” ir jebkura dalībvalsts tiesībaizsardzības iestādes vienība, kas specializējas krīzes situāciju kontrolēšanā;

b) “krīzes situācija” ir jebkura situācija, kad dalībvalsts kompetentajām iestādēm ir pamatots iemesls uzskatīt, ka pastāv noziedzīgs nodarījums, kas rada nopietnu tiešu fizisku apdraudējumu personām, īpašuma, infrastruktūrai vai iestādēm šajā dalībvalstī;

c) “kompetentā iestāde” ir valsts iestāde, kas var lūgt un sniegt atļauju īpašo intervences vienību”.³⁷

³⁶ Padomes Lēmums 2008/617/TI 2008. gada 23. jūnijs. “Par sadarbības uzlabošanu starp Eiropas Savienības dalībvalstu īpašajām intervences vienībām krīzes situācijās”.

³⁷ Padomes lēmums 2008/617/TI 2008. gada 23. jūnijs. “Par sadarbības uzlabošanu starp Eiropas Savienības dalībvalstu īpašajām intervences vienībām krīzes situācijās”.

Dalībvalsts var saņemt atbalstu krīzes kontrolē, kā:

- 1) Aprīkojums vai tehniskā palīdzība.
- 2) Zināšanas vai kompetences.
- 3) Reāla darbība dalībvalsts teritorijā (izmantojot ieročus, ja tas prasīts).

Preterorisma pasākumu izmaksas. Cik izmaksā preterorisma pasākumi: programmas, datu bāzes, speciālie spēki un tehniskie līdzekļi, apmācība. Starptautiskais terorisms nav dārgs pasākums, atsevišķu terora aktu realizācija neprasa lielus cilvēkresursus un līdzekļus, taču dod iespēju piesaistīt pasaules uzmanību un vajākajiem iebaidīt stiprākos. Kādus līdzekļus sabiedrība gatava novirzīt savai drošībai no terorisma apdraudējuma, vai ieguldījums ir adekvāts. Bieži valdībai jāizvēlas starp ikdienas vajadzībām un preterorisma pasākumu finansēšanu, kuri sastāda tikai daļu no kopējās valsts drošības. Budžeta līdzekļi ir ierobežoti, un preterorisma pasākumu finansēšana ir jāpamato ar apdraudējuma analīzi, izlūkdatiem, speciāliem pētījumiem. Piešķirto līdzekļu apjoms ir tiešā saistībā ar paredzamo preterorisma pasākumu vērienīgumu un kopējo valsts nostāju drošības jomā. Jaunu virzienu finansēšana praksē nozīmē līdzekļu pārdalīšanu, atteikšanos no to virzienu finansēšanas, kuri tiek atzīti par neefektīviem, neaktuāliem un maz perspektīviem.

2.6. Terorisma novēršanas sistēma un tās optimizācijas perspektīvas Latvijā

Nacionālās drošības koncepcija terorisma novēršanas kontekstā. Latvijā nacionālās drošības sistēmu un tās uzdevumus nosaka Nacionālās drošības likums, kurā noteikts, ka nacionālās drošības sistēmu veido valsts varu un pārvaldi realizējošas institūcijas un Latvijas pilsoņi, kam likums deleģē pienākumus un tiesības nacionālās drošības jomā noteiktas kompetences ietvaros. Nacionālās drošības sistēmas uzdevums ir savlaicīgi prognozēt un novērst valsts iekšējo un ārējo apdraudējumu, garantēt valsts aizsardzību, sabiedrības drošību un tās demokrātisku attīstību, kā arī izstrādāt vienotu,

sistēmisku nacionālās drošības politiku, saskaņoti un mērķtiecīgi visos valsts pārvaldes līmeņos izpildīt tās noteiktos tiesiskos, ekonomiskos, sociālos, militāros, drošības un citus pasākumus. Nacionālās drošības sistēmai jāspēj nodrošināt efektīvu vadību valsts apdraudējuma situāciju pārvarēšanai

Latvijas valsts institūcijas ar terorismu saistīto krīžu pārvaldīšanai.

“Valsts apdraudējuma gadījuma gadījumā Krīzes vadības padome koordinē civilmilitāro sadarbību un valsts pārvaldes institūciju operatīvos pasākumus valsts apdraudējuma pārvarēšanai”³⁸ Krīzes vadības padome ir koordinējoša institūcija, kuras darbības mērķis ir nodrošināt valsts un pašvaldību institūciju saskaņotu rīcību. Drošības policija ir galvenā koordinējošā institūcija Latvijā pretterorisma jomā. Valsts drošības iestāžu likuma 15. pantā noteikta institūcija, kura Latvijā ir atbildīga par pretterorisma pasākumu organizāciju un realizāciju.

2.7. Cilvēktiesības terorisma apkarošanas kontekstā

“Ikviens, kas tiek apsūdzēts noziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu”.³⁹ Cilvēktiesību ievērošanas procedūra jebkura veida pret terorismu vērstos pasākumos noteikti ietver “taisnīgu apiešanos” attiecībā uz personām, kuras iespējams veikušas vai atbalstījušas organizatoriski, finansiāli vai kā citādi terora aktu. Jēdziens “taisnīga apiešanās” ir ļoti plašs. ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgās, necilvēcīgas vai pazemojošās izturēšanās vai sodīšanas veidiem 3. pants nosaka: “1. Neviena dalībvalsts nedrīkst izsūtīt, nosūtīt atpakaļ vai izdot kādu personu citai valstij, jāpastāv pamatots iemesls uzskatīt, ka šai personai var draudēt spīdzināšana”.⁴⁰

Katru gadu 11. martā ES atzīmē terorisma upuru piemiņas dienu. Pastiprinoties terorisma draudiem un uzbrukumiem ES, vairākās dalībvalstīs ir

³⁸ “Nacionālās drošības likums” 23.¹ pants

³⁹ “Eiropas Cilvēktiesību konvencija”, 6. panta 2. punkts.

⁴⁰ Konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgās, necilvēcīgas vai pazemojošās izturēšanas vai sodīšanas veidiem. “Latvijas Vēstnesis”, 135(4533), 30.08.2011.

radīti jauni tiesību akti terorisma apkarošanai. Šādiem pretterorisma tiesību aktiem ir jābūt saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju. Eiropas Padomes Ministru Komiteja 2002. gada jūlijā pieņēma Vadlīnijas cilvēktiesību ieviešanai un cīņai pret terorismu⁴¹ un aicināja dalībvalstis nodrošināt, lai tās būtu” plaši izplatītas visu to iestāžu vidū, kuras ir atbildīgas par cīņu pret terorismu”. Devītā panta 2.punktā noteikts, ka “personai, kura apsūdzēta teroristiskās darbībās, piemērojama nevainīguma prezumpcija:

“1. Ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu.

2. Ikvienam apsūdzētajam tiek garantētas tiesības uz aizstāvību.”⁴²

2006. gada 6. septembrī ASV prezidents Džordžs Bušs apstiprināja, ka CIP ir īstenojusi slepenu apcietinājumu programmu arī ārpus Amerikas Savienoto Valstu teritorijas: “neliels skaits aizdomās turētu teroristu līderu un kaujinieku, kas notverti kara laikā, tika turēti apcietinājumā un pratināti ārpus Amerikas Savienotajām Valstīm saskaņā ar atsevišķu programmu, kuru īstenoja CIP”, un to, ka daudzas šai sakarā apcietinājumā turētās personas vēlāk tika pārvestas uz Gvantanamo, un ka pastāv nopietnas aizdomas, ka citi gūstekņi joprojām tiek turēti slepenās apcietinājuma vietās.” Federālais izmeklēšanas birojs (FIB) savā 2007. gada 2. janvāra ziņojumā norāda, ka pieminētas 26 liecības par neatbilstošu apiešanos Gvantanamo kopš 2001. gada 11. septembra; EP ar savu 2006. gada 18. janvāra lēmumu izveidoja “Pagaidu komisiju par to iespējamo izmantošanu veikto Eiropas valstu izmantošanu CIP transporta un nelikumīgi turētu apcietinājumā gūstekņus 1983. gada 24. novembrī Strasbūrā tika parakstīta “Eiropas Konvencija par kompensācijām vardarbīgos noziegumos cietušajiem”.⁴³

⁴¹ Council of Europe. „Guidelines on human rights and the fight against terrorism”, 11.07.2002.

⁴² Eiropas Savienības Pamattiesību Harta. 48. pants “Nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību”.

⁴³ European Convention on the compensation of victims of violent crimes, Strasbourg, 24.11.1983.

Katru gadu pasaulē notiek ap 10-15 tūkstoši terora aktu, kuros dzīvību zaudē vai tiek sakropļoti aptuveni 50 tūkstoši cilvēku. Šie skaitļi nevar būt absolūti precīzi, jo uzskaites sistēmas dažādās valstīs ir atšķirīgas. Statistiku ietekmē arī politiskā nostāja un atsevišķu valstu intereses: kas vienam terorists otram brīvības cīnītājs. Šoreiz mūs var interesēt skaitļi, kuri tiek publiskoti reti – cik cilvēku cietuši terora aktos, cik cilvēku bijuši saistīti ar terora aktu upuriem un tāpēc arī, kaut arī netieši, kļuvuši atkarīgi no teroristu vardarbības. Cik bērni neiegūs izglītību un nespēs realizēt sevi dzīvē, cik cilvēkiem būs nožēlojamas vecumdienas, jo zudis atbalsts. Un viss tikai tādēļ, ka viņu apgādnieki vai tuvinieki liktenīgas sagādīšanās dēļ tieši tobrīd atradušies tieši tajā vietā, kur kāds svešinieks vardarbīgi mēģinājis īstenot savus politiskos vai mantkārīgos mērķus. Starptautiskās konvencijas konkrēti nereglamentē zaudējumu kompensācijas kārtību. Šie jautājumi tiek risināti nacionālajā līmenī. Kompensāciju maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums.⁴⁴ Kompensāciju tīšos noziegumos cietušajiem maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums. Ar šo direktīvu izveido sadarbības sistēmu, lai noziegumos cietušajiem atvieglotu kompensācijas saņemšanu pārrobežu gadījumos. Cietušie var vērsties kādā iestādē dalībvalstī, kura ir to pastāvīgā dzīvesvieta, un tai ir jāatvieglo visas praktiskās un valodu grūtības, kas rodas pārrobežu gadījumā.

Pastāv divas iespējas:

- Cietušajam kaitējums radies Latvijas teritorijā izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā.
- Cietušajam kaitējums radies citas Eiropas Savienības dalībvalsts teritorijā izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā.

⁴⁴ Eiropas Padomes Direktīva Nr. 2004/80/EK “Par kompensāciju noziegumos cietušajiem,” 29.04.2004.

NOBEIGUMS

Pētījuma rezultātā, sasniedzot darbā noteikto mērķi un izpildot uzdevumus, autors izdarīja secinājumus šādu tēžu veidā:

1. Terorisma draudu mazināšana ir kopēja starptautiska problēma. Sabiedrība kļūst ievainojama, noziedznieki izmanto demokrātijas lielākās vērtības: personu brīvības un sabiedrības kontroles mehānismu samazināšana. Demokrātija ir kā sērkokciņš, ar ko viens aizdedzina sveci gaismai, cits aizdedzina Bikforda auklu (*Bickford fuse*), spridzinot tirdzniecības centru. Brīvības un tolerances apstākļos, radikālisti, kuri neatzīst, demokrātijas vērtības, savā darbībā sastopas ar maziem fiziskiem ierobežojumiem. "Islamisti pārliecinās par vardarbīgo metožu efektivitāti, kad redz pārliecības trūkumu Rietumos... Rietumiem nepieciešami sabiedrotie – musulmaņi. Taču milzīga apjoma islamofobija kļūs neizbēgama, ja musulmaņu līderi nerealizēs uzraudzību pār saviem fanātiķiem, un rietumu līderi nebeigs taisnoties par tādiem principiem kā vārda brīvība."⁴⁵ Tas attiecināms arī uz citas ideoloģijas motivētiem teroristiem.

2. Uzskatu, ka vispārējie nosacījumi cīņai ar terorismu Eiropā šodien ir sekojoši:

- mēs cīnāmies ar terorismu, džihādismu un radikālo islamu, bet nekarojam ar reliģiju: islamu un musulmaņiem;
- mēs aizstāvam demokrātijas un laicīgās valsts vērtības;
- realizētie pretterorisma pasākumi jārealizē, lai nepieļautu sabiedrības šķelšanos pēc etniskās vai konfesionālās piederības.

3. Eiropas kopējā izaugsme, dalībvalstu vienotība un efektīva ES institūciju sadarbība lielā mērā noteiks arī Latvijas ekonomiskās attīstības scenārijus. Ārpolitikas veidošanā Latvijai jārēķinās arī ar kopējiem ES ārpolitikas izaicinājumiem kā imigrācija, Tuvo Austrumu konflikts un

⁴⁵ *Wall Street Journal* 08.01.2015.

terorisma draudi. Ārpolitikas darba kārtību var būtiski ietekmēt arī tādas starptautiskas norises, kā energoresursu cenu svārstības, Palestīnas valsts atzīšanas jautājums un rezultāti sarunām ar Irānu.

4. 2015. gadā Latvija turpina līdzdarboties NATO centienos atbalstīt Afganistānas drošību un stabilitāti, t. sk. uzsākot jaunu apmācību misiju un sniedzot finansiālu atbalstu Afganistānas Nacionālajiem drošības spēkiem. Latvija vadīs ES darba grupas terorisma apkarošanas jomā, kā arī organizēs ES–Centrālāzijas semināru pretterorisma jomā. Arī tā sniedzot savu ieguldījumu ES–Centrālāzijas dialogā drošības jautājumos, t. sk. pretterorisma jomā.⁴⁶ Līdztekus iekšpolitiskajiem faktoriem, Latvijas ārpolitiku primāri ietekmēs norises gan ES, gan tās kaimiņos. Situācijas attīstība Eiropā un īpaši Austrumukrainā būs svarīgs priekšnoteikums drošības politikas veidošanai.

5. Kā prezidējošā valsts ES Padomē (01.01.–30.06.2015.), Latvija izvirzīja trīs galvenos darbības virzienus:

- Konkurētspējīga Eiropa.
- Digitālā Eiropa.
- Iesaistītā Eiropa.

Teroristu uzbrukumi Eiropā (7. janvāra uzbrukums žurnāla “*Charlie Hebdo*” redakcijai Parīzē, plānotie liela mēroga terorisma akti Beļģijā, kuri pēdējā brīdī tika novērsti ar vērīgu pretterorisma operāciju 15. janvārī; 14. februāra teroristu uzbrukums Kopenhāgenā vārda brīvībai veltītas konferences laikā sinagogā) ietekmēja Latvijas prezidentūras darba kārtību. Svarīgu vietu darba kārtībā ieņēma Eiropas iekšējās drošības jautājumi un cīņa ar terorismu ES Tieslietu un iekšlietu ministru padome martā vienojās par steidzami veicamajiem pretterorisma pasākumiem, kuros aktīvi jāiesaistās arī Latvijai:

⁴⁶ Latvijas Republikas “Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2014.–2015. gadā”. <http://latviaspb.ru/lv/Arpolitika/> [skatīts 12.02.2015.]

- Sistemātiska ceļošanas dokumentu un personu pārbaude pie ES ārējām robežām.
- Terorisma un radikalizācijas veicinoša saturs novēršana internetā.
- Cīņa ar šaujammieroču nelikumīgu tirdzniecību.
- Līdz 2015. gada beigām panākt vienošanos par vienu no centrālajiem instrumentiem cīņā ar terorismu – Eiropas Savienības Pasažieru datu reģistru.

6. Latvijas reitingi apdraudējuma ziņā, vardarbīgu organizāciju darbība un popularitāte, liek domāt, ka valsts realizētā drošības politika sadaļā par pret darbību terorismam ir efektīva, un ieguldītie līdzekļi dod atbilstošu atdevi. Taču šāda loģika ir nepamatoti vienkāršota. Situācijas izveidē ir daudzi citi aspekti, kuri ir ietekmējuši terorisma draudu līmeni Latvijā: sabiedrība ir attīstījusies, uzlabojas sociāli ekonomiskā situācija, pieaug izglītības kvalitāte, ceļas labklājības līmenis, policijas dara savu darbu labāk.

7. Latvijas Republikas Saeima 2014. gada 3. jūlijā galīgā lasījumā nolēma, ka aizsardzības budžets tiks palielināts no 0,91% no iekšzemes kopprodukta 2014. gadā līdz 2% 2020. gadā. Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju, valdība plāno palielināt finansējumu aizsardzībai līdz 2% no iekšzemes kopprodukta (IKP) ātrāk nekā bija plānots līdz šim. Tagad Latvija plāno NATO noteikto finansējuma apmēru sasniegt jau 2018. gadā. Daļa no šī finansējuma pastiprinās drošību arī pretterorisma jomā. Valsts iekšējās drošības finansējums nepalielinās tik strauji kā aizsardzības jomā. Tomēr kopumā teroristu apdraudējums Eiropā palielinās un drošības pasākumu atbalstam arī Latvijā jābūt adekvātam.

8. Neraugoties uz relatīvi zemu terorisma draudu līmeni Latvijā, DP Pretterorisma centram sadarbībā ar citām pretterorisma pasākumos iesaistītajām institūcijām jāturpina mērķtiecīgi attīstīt nacionālo pretterorisma sistēmu, nodrošinot tās gatavību operatīvi un efektīvi reaģēt terorisma draudu

pieauguma gadījumā, uzturēt regulārus kontaktus ar ārvalstu partneru dienestiem.

9. Atšķirībā no klasiskām teroristu darbībām ar prasībām un mēģinājumiem ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu, lai destabilizētu situāciju tiek pielietoti kriminālām aprindām raksturīgu vardarbību. Šādu darbību īstenošanai var piesaistīt organizētās noziedzības pārstāvjus. Tas var tikt izmantots Latvijas austrumu pierobežā, kur organizētās noziedzības grupējumiem un tiem, kuri plāno destabilizēt politisko situāciju, parādās kopējas intereses. Uzdevums ir vājināt valsts struktūras un radīt nestabilitātes sajūtu sabiedrībā: vieniem, lai veiktu pārrobežu noziedzīgo darbību, otriem, lai destabilizētā situācijā iegūt ietekmi un, ja veiksies, arī politisko varu. Tāpēc Latvijai būtiski ir organizētās noziedzības apkarošana, kas pozitīvi ietekmēs terorisma draudu līmeni.

10. Terorisma draudu līmenis Latvijā tuvākajā nākotnē būtiski nemainīsies, lai gan atsevišķas tendences norāda uz iespējamiem riskiem ilgtermiņā. Pasliktinoties drošības situācijai dažādos terorisma riska reģionos (īpaši Sīrijā un Irākā), palielinās ar terorismu saistītu personu iecelošanas iespējas Latvijā. Pieaugošie kontakti ar ārvalstu musulmaņiem radikālās islama interpretācijas atbalstītājiem, nākotnē var veicināt var veicināt radikalizācijas riskus arī Latvijas musulmaņu kopienā. Interneta pieaugošā loma Eiropas musulmaņu radikalizācijā palielina risku, ka radikālajai islāma interpretācijai un reliģiski motivētai vardarbībai var pievērsties arī musulmaņi no tām valstīm, kur nav izplatītas radikālas idejas un kur nedarbojas radikāli noskaņotu personu grupas. Labējā un kreisā spārna ekstrēmistiem pašlaik trūkst sabiedrības atbalsta, intelektuālo un finanšu resursu savu ideju īstenošanai.

11. Jautājums kādu politiku atbalstīs Eiropas un t.sk. Latvijas sabiedrība, ja būs nepieciešams izdarīt izvēli starp cilvēktiesībām un pretterorisma pasākumu (normatīvais regulējums) pastiprināšanu, kuri noteikti veidos atsevišķu tiesību ierobežošanu. Ņemot vērā esošo terorisma draudu līmeni un

raksturu mūsu valstī, var prognozēt, ka Latvijas iedzīvotāju izvēle „kārtība vai tīrās demokrātiskās vērtības” nebūs par papildus ierobežojumu ieviešanu. Taču Latvijai kā ES dalībvalstij jāiekļaujas kopīgā Savienības nostājā, kuru veido lielās dalībvalstis (Francija, Vācija, Lielbritānija), kuru teroristu apdraudējumu līmenis ir ļoti augsts.

Lai efektīvi risinātu esošās problēmas un preventīvi ierobežotu terorisma apdraudējuma nākotnē, autors piedāvā veikt pasākumus Latvijā:

1. Pretterorisma pasākumi Latvijā risku mazināšanai jāplāno trīs virzienos:

- 1) radikālo ideju izplatību ierobežošana;
- 2) ekstrēmistu ceļošanas uz konfliktu rajoniem iespēju ierobežošanas pasākumi;
- 3) personu, kuras atgriežas no konfliktu reģioniem, kontrole.

2. Nepieciešami papildus pasākumi terorisma un radikalizācijas veicinoša satura novēršanu internetā. Ierobežot teroristisko organizāciju “jaunu darbinieku” vervēšanu. Arvien biežāk aicinājums tiek vērsts nevis pie potenciālajiem kaujiniekiem, bet atbalsta funkciju veicējiem: ārsti, pavāri, mehāniķi, fitnesa instruktori.

3. Sabiedrības psiholoģiskā sagatavošanā liela loma ir plašsaziņas līdzekļiem. Taču sensacionālo materiālu publikācija dod gluži pretēju efektu. Teroristu pašnāvnieku attēlu plašā tiražēšana, teroristu ideologu ideju publicēšana, bez tiešo teroristu “varonīgās cīņas” atspoguļojuma, rada virkni atdarinātāju kā telefona teroristu vai naida kurinātāju internetā. Neierobežojot informācijas izplatīšanas un viedokļa brīvību, sabiedrības drošības interesēs jāpārlicina žurnālisti, ka pārvērst terora aktu teatrālā uzvedumā nav pieļaujams: “valdībām ir galvenā atbildība par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvības nodrošināšanu un aizsardzību; norāda, ka arī valdībām ir galvenā atbildība par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvības ierobežošānu un ka sliktākajos gadījumos tās aizvien vairāk īsteno juridisku spiedienu, t. i.,

ļauņprātīgi izmantojot tiesību aktus pretterorisma un ekstrēmisma novēršanas, valsts drošības, nodevības vai varas gāšanas jomā, lai ierobežotu šo brīvību; norāda, ka ir jāpanāk līdzsvars starp valsts drošības jautājumiem un informācijas brīvību, lai novērstu nelikumības un nodrošinātu preses un plašsaziņas līdzekļu neatkarību; atzīst arī to, ka politiķiem piederošās plašsaziņas līdzekļu impērijas dažkārt tiek pilnvarotas īstenot dezinformēšanas kampaņas; uzsver, ka ir īpaši būtiski, lai prese un plašsaziņas līdzekļi varētu darboties neatkarīgi un bez politiska un finansiāla spiediena; pauž satraukumu par vispārējo lejupslīdes tendenci attiecībā uz preses un plašsaziņas līdzekļu brīvību dažādās valstīs gan Eiropā, gan ārpus tās saskaņā ar pēdējiem ikgadējiem ziņojumiem par indeksiem un analīzi.”⁴⁷ Atbildīgajiem valsts dienestiem jāveido konstruktīva sadarbība ar informācijas nesējiem. “Vārda brīvība un plašsaziņas līdzekļu–tostarp interneta–plurālisms ir Eiropas pamatvērtības; uzsver preses un plašsaziņas līdzekļu būtisko nozīmi ES paplašināšanās un digitālo brīvību politikā šajā sakarībā, uzskatot šīs brīvības par cilvēktiesībām un tādēļ par Kopenhāģenas politisko kritēriju sastāvdaļu.”⁴⁸

4. Atkārtoti jāizskata iespēja Latvijai pievienoties informācijas sistēmai “Visaptveroša Eiropas sprāgstvielu kontroles un aizsardzības sistēma terorisma prevencijai un apkarošanai” (“SCEPYLT”). Sistēma ļauj pilnvērtīgāk kontrolēt sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu apriti Eiropā. “SCEPYLT” dod iespēju ES dalībvalstīm elektronizēt ES iekšējo sprāgstvielu pārvietošanas apriti, kompetentās iestādes varēs īsā termiņā apmainīties ar informāciju. Latvija nav pievienojusies sistēmai finansiālu apsvērumu dēļ: valsts gada iemaksa par “SCEPYLT” izmantošanu ir līdz EUR 15 000.

⁴⁷ Eiropas Parlamenta 2013. gada 12. jūnija rezolūcija par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvību pasaulē “Preses un plašsaziņas līdzekļu brīvība pasaulē” (2011/2081(INI)).

⁴⁸ Eiropas Parlamenta 2013. gada 12. jūnija rezolūcija par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvību pasaulē “Preses un plašsaziņas līdzekļu brīvība pasaulē”, (2011/2081(INI)).

5. Latvija ieinteresēta atbalstīt EK projektu “Vienotās vadlīnijas šaujamočū dezaktivācijas standarti un tehnika”. ES teritorijā nelegālajā aprīvē ir liels skaits šaujamočū no Balkāniem, kuri tiek izmantoti noziedzīgiem mērķiem. Jauns nelegālas ieroču izplatības problēmu rajons ir Ukraina, no kurienes ieroči var parādīties arī Baltijas valstīs. Vienota ES kārtība, kādā šaujamočū tiek padarīti šaušanai nederīgi, būs papildus ieroču ierobežojošs elements. Pašreizējā pieeju dažādība dod iespēju iegādāties gāzes un signālieročus vienā valstī, pārveidot tos šaušanai ar kaujas patronām, un izmantot citā valstī.

6. Latvijai nepieciešams izpildīt Eiropas Komisijas uzdevumu un ierakstīt Latvijas nacionālos sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu ražotāju kodus informācijas sistēmā “CIRCA” (“CIRCA” – *system for document distribution*). Ir būtiski izmantot IT rīkus, attīstot mehānismus, kas nodrošina uzticamu, savlaicīgu un caurredzamu datu vākšanu un paziņošanu dalībvalstīm un Komisijai, ka arī nodrošināt Latvijas tiesībsargājošo iestāžu darbinieku piekļuvi starptautiskajai informācijas sistēmai. Tīklam ir konfidenciāla informācijas apmaiņas sistēma tā dalībnieku starpā – iekšējais tīkls “CIRCA”, ko pārvalda Komisija. Uzņēmumiem, kuri vēlas importēt vai eksportēt kontrolējamās vielas, par to jāpaziņo Komisijai, nosūtot aizpildītu reģistrācijas veidlapu, kas pieejama tīmekļa vietnē.⁴⁹

7. Eiropas pilsoņu iesaistīšanās konfliktos Tuvajos Austrumos lielā mērā ir katra personīgā izvēle, kas nav atbalstāma jebkurā veidā, jo jaunu spēku pieplūšana stiprina ekstrēmistu organizāciju militārās spējas, paildzina konfliktu risināšanu un palielina cilvēku upuru skaitu. Lielāko apdraudējumu Eiropas iekšējai drošībai veido personas, kuras jau ieguvušas kaujas pieredzi un, atgriežoties mājās valstīs, gatavi izplatīt ekstrēmistiskās idejas un pielietot šo pieredzi Eiropā, lai realizētu savas idejas dzīvē. Pēdējie notikumi norāda, ka

⁴⁹ http://circa.europa.eu/Public/irc/env/review_2037/library

personu atgriešanās no militāro konfliktu rajoniem un viņu ekstrēmistiskā darbība dzimtenē, ir aktuāla arī Latvijai.

8. Šobrīd valsts Latvijā institūcijas var reaģēt uz notikušu pārkāpumu, taču ir salīdzinoši ierobežotas iespējas to preventīvi novērst. Jāuzsāk konsultācijas un diskusijas par preventīvo līdzekļu klāsta paplašināšanu Latvijas tiesību sistēmā. Lai arī 2015. gada 12. februārī Saeima pieņēma grozījumu Krimināllikumā, kurš paredz kriminālatbildību par iesaistīšanos bruņotā konfliktā ārvalstīs, ietekmēt personu, kamēr viņa nav devusies uz šo konfliktu zonu un iesaistījies bruņotā konfliktā, būtiski nevar. Valsts institūcijas viņu var tikai pabrīdināt par šādas rīcības sekām. Nepieciešams paredzēt tiesiskus instrumentus, kas ļautu ne tikai tiesāt, bet arī novērst vai būtiski apgrūtināt noziegumu izdarīšanu. Šajā gadījumā tās varētu būt tiesības atņemt pasi, ja specdienestu rīcībā esošā informācija dod pamatu uzskatīt, ka persona patiešām plāno iesaistīties bruņotā konfliktā ārvalstīs. Jebkurai personai, pret kuru būtu piemērots šāds preventīvs līdzeklis, protams, būtu tiesības pārsūdzēt šādu lēmumu. Šāda prakse ir daudzās Eiropas valstīs, kas saskaras ar savu pilsoņu došanos uz Sīriju un Irāku. 2014. gada 13. novembrī Francijā pieņemts pretterorisma likums “Noteikumi par cīņas ar terorismu pastiprināšanu” (*“Renforçant les dispositions relatives à la lutte contre le terrorisme”*), kurš pastiprina atsevišķu likumu normas (1986. gada “Likums par cīņu pret terorismu”, “Krimināllikums”, “Kriminālprocesa kodekss”, 1881. gada “Preses likums”) un piešķir jaunas pilnvaras valsts institūcijām cīņā ar terorismu un pastiprina atbildību par dalību teroristiska rakstura darbībās.

9. Piedāvāju “Pilsonības likuma” “24. panta “Latvijas pilsonības atņemšana” 1.daļu izteikt sekojošā redakcijā:

(1) Latvijas pilsonību personai atņem, ja tā:

- bez Ministru kabineta atļaujas brīvprātīgi dien kādas citas valsts bruņotajos spēkos vai militārā organizācijā, iekšējā karaspēkā, drošības dienestā, policijā (milicijā) vai ir tieslietu institūciju dienestā, izņemot

gadījumu, kad persona dien Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts, Austrālijas Savienības, Brazīlijas Federatīvās Republikas, Jaunzēlandes valsts bruņotajos spēkos vai militārā organizācijā vai tādas valsts bruņotajos spēkos vai militārā organizācijā, ar kuru Latvijas Republika noslēgusi līgumu par dubultās pilsonības atzīšanu, un Latvijas pilsonības atņemšanas gadījumā persona nekļūst par bezvalstnieku.”

Papildināt “Pilsonības likuma” “24. panta 1.daļu ar 5.punktu:

“5. Brīvprātīgi piedalās teroristisko organizāciju darbībā, kuras iekļautas Latvijā atzīto Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes, Eiropas Savienības Padomes, Eiropas Savienības dalībvalstu, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalstu sastādītos teroristu sarakstos, vai iekļautas Latvijas Republikā atzīto teroristu sarakstos.”

Nepieciešams uzsākt diskusijas par iespēju neattiecināt pret teroristiem 1961. gada “Konvencijas par bezvalstniecības samazināšanu” 8. panta prasības, lai būtu iespēja atņemt Latvijas Republikas pilsonību par teroristisko darbību arī gadījumā, ja persona kļūst par bezvalstnieku.

10. Iesaku papildināt „Personu apliecinošu dokumentu likuma” 14. pantu “Personu apliecinoša dokumenta izņemšana” ar 2.¹ daļu:

“(2¹)

1) Personai, par kuru ir pietiekams pamats uzskatīt, ka tā plāno izbraukt uz ārvalstīm, lai:

1. Iesaistīties teroristiskā darbībā vai militārā konfliktā.
2. Doties uz teroristiskā grupējuma darbības zonu, apstākļos, kuri pēc atgriešanās var radīt sabiedriskās drošības apdraudējumu Latvijā.

2) personai tiek izsniegts pagaidu dokuments, kurš uz laiku aizstāj personu apliecinošo dokumentu.

3) Lēmumu par personu apliecinoša dokumenta izņemšanu un pagaidu dokumenta izsniegšanu pieņem iekšlietu ministrs.

4) Šā likuma 14. panta (2¹)daļā paredzēto personu apliecinošo dokumentu izņemšanas kārtību un nosacījumus nosaka Ministru kabinets.”

Papildināt “Personu apliecinošu dokumentu likuma” 7. pantu “Pagaidu dokumentu veidi” ar:

- daļu (6¹) Pagaidu dokuments, kuru izsniedz 14. panta (2.¹) daļas kārtībā izņemtā personu apliecinošā dokumenta vietā.

Izteikt „Personu apliecinošu dokumentu likuma” 7. panta “Pagaidu dokumentu veidi”(7.) daļu sekojošā redakcijā:

“Pagaidu dokumentus izsniedz ārlietu ministrija. Likuma 61 daļā paredzēto pagaidu dokumentu izsniedz Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.”

11. Lai paplašinātu Iekšlietu ministrijas iespējas ierobežot personu pievēršanos teroristiskām darbībām, iesaku papildināt “Nacionālās drošības likuma”⁵⁰ 13. pantu. “Iekšlietu ministrijas kompetence ”

ar 3.daļu:

“(3) Pamatojoties uz Drošības policijas priekšnieka ieteikumu, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā, iekšlietu ministrs pieņem lēmumu par personu apliecinoša dokumenta izņemšanu, pagaidu dokumenta izsniegšanu un aizliegumu atstāt valsts teritoriju noteikšana.”

Lai noteiktu personu apliecinošo dokumentu izņemšanas kārtību, nosacījumus un termiņus, nepieciešami jauni Ministru Kabineta noteikumi. Piedāvāju Ministru Kabineta noteikumu projektu.

Atbildību par lēmuma pārkāpumu, kurš nosaka aizliegumu izbraukt no valsts, nepieciešams paredzēt “Krimināllikumā”⁵¹, papildinot to ar pantu 77.⁴:

⁵⁰ “Nacionālās drošības likums”, “Latvijas Vēstnesis”, 473/476 (2384/2387

⁵¹ “Krimināllikums”, “Latvijas Vēstnesis”, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.

“(1) Par prettiesisku izbraukšanu no valsts, pārkāpjot aizliegumu atstāt valsts teritoriju ar mērķi aktīvi piedalīties ārpus Latvijas Republikas teritorijas notiekošā bruņotā konfliktā vai iesaistīties teroristiskā darbībā,-

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trīs gadiem un probācijas uzraudzību uz laiku līdz trīs gadiem.

(2) Par prettiesisku izbraukšanu no valsts, pārkāpjot lēmumu par personu apliecinošo dokumentu izņemšanu, ar mērķi izvairīties no personu apliecinošo dokumentu nodošanas,-

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam un probācijas uzraudzību uz laiku līdz vienam gadam.”

Apkopojot pētījuma rezultātus, noslēgumā gribu teikt, ka terorisma draudu aktualitāte Eiropā saglabāsies vidējā termiņā. 2015. gada maijā Varšavā (Polija) notika ielas izstāde, kurā publiskai apskatei nodotas virkne karikatūru par islama tēmu. Musulmaņu kopienas pārstāvji pievērsa pastiprinātu uzmanību izstādei un publiski pauda savu neapmierinātību. Vai šādas demonstrācijas uzlabos drošības līmeni Eiropā?

Tuvākajā laikā ES dalībvalstis noteikti pastiprinās kopīgo politiku nelegālās migrācijas ierobežošanā un iebraucēju piespiedu integrāciju Eiropas sabiedrībā. Procesi skars arī Latviju, jābūt skaidriem nosacījumiem, cik lielā mērā mēs esam gatavi iesaistīties kopīgo ES iebraucēju problēmu risināšanā, cik līdzekļu varam novirzīt šiem mērķiem. Ņemot vērā aizvien pieaugošo nelegālo imigrantu pieplūdumu Latvijā, Valsts robežsardzei ir pamatotas bažas par turpmākajām nelegālo imigrantu izmitināšanas iespējām. 2015. gadā trīs mēnešos par nelikumīgu “zaļās” robežas šķērsošanu aizturētas 49 personas, visi Vjetnamas pilsoņi, savukārt par viņu pārvietošanu un pārvietošanas organizēšanu aizturēti 6 Krievijas, 5 Latvijas, 1 Baltkrievijas un 1 Tadžikistānas pilsonis.⁵² Līdz ar iebraucēju skaita palielināšanos, palielinās noziedzības

⁵² /www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/jaunumi

pieauguma un terorisma draudu riski. Migrācijas spiediens un migrācijas plūsmu pārvaldība Latvijas prezidentūrā ES Padomē noteikta kā augsta līmeņa prioritāte. Liela daļa no pasākumiem ir paveikti, vai arī pašlaik tiek īstenoti. Tomēr, ņemot vērā jaunākās tendences saistībā ar migrācijas spiediena uz ES palielināšanos, mums ir jā dara vairāk ne tikai centrālajā un austrumu Vidusjūras reģionā, bet arī uz sauszemes robežām ar Rietumbalkāniem, lai vērstos pret galvenajiem migrācijas izaicinājumiem.”⁵³ Pasaules miera un ekonomikas institūts (*Institute for Economics&Peace*, IEP) publicēja gadskārtējo terorisma pārskatu.⁵⁴ Latvija ir to valstu grupā, par kurām pētnieki izdarījuši secinājumu, ka tajās **Terorisma nav**. Visi drošības pasākumi jāplāno un jārealizē, lai situācija ar terorisma draudiem Latvijā nemainītos maksimāli ilgu laiku.

⁵³ /www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/ jaunumi

⁵⁴ <http://economicsandpeace.org/>

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. "ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija", Pieņemta ANO Ģenerālajā asamblejā 1948. gada 10. decembrī.
2. "Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija", 04.11.1950. "Latvijas Vēstnesis", 143/144(858/859), 13.06.1997.
3. "Konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanas vai sodīšanas veidiem" "Latvijas Vēstnesis", 135(4533), 30.08.2011.
4. "Konvencija par bezvalstniecības samazināšanu", "Latvijas Vēstnesis", 135(4533), 30.08.2011.
5. "Starptautiskā konvencija pret ķīlnieku sagrābšanu", ANO, Ņujorka, 1979. gada 17. decembris.
6. "Konvencija par noziegumu novēršanu pret personām, kas bauda starptautisko aizsardzību, arī pret diplomātiskajiem aģentiem, un sodīšanu par šādiem noziegumiem", ANO, Ņujorka, 1973. gada 14. decembris.
7. ANO Drošības Padomes 2001. gada 28. septembra Rezolūcija Nr.1373.
8. ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Stājies spēkā 1976. gada 26. martā.
9. "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija", Roma, 1950. gada 4. novembris.
10. Council of Europe. "Guidelines on human rights and the fight against terrorism", 11.07.2002.
11. "Eiropas Savienības Pamattiesību harta", 2007. gada 12. decembrī Eiropas Parlaments, Padome un Komisija svinīgi izsludināja Strasbūrā, <http://europa.eu>.
12. European Convention on the compensation of victims of violent crimes. Strasbourg, 24.11.1983.
13. Eiropas Padomes Direktīva Nr. 2004/80/EK "Par kompensāciju noziegumos cietušajiem," 29.04.2004.
14. Eiropas Parlamenta 2013. gada 12. jūnija rezolūcija par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvību pasaulē "Preses un plašsaziņas līdzekļu brīvība pasaulē" (2011/2081(INI)).
15. Eiropas Parlamenta 2013. gada 12. jūnija rezolūcija par preses un plašsaziņas līdzekļu brīvību pasaulē "Preses un plašsaziņas līdzekļu brīvība pasaulē", (2011/2081(INI)).
16. Eiropas Padomes Direktīva Nr. 2004/80/EK "Par kompensāciju noziegumos cietušajiem," 29.04.2004.
17. ES rīcības plāns par drošības pastiprināšanu attiecībā uz sprāgstvielām. ES Padome 11.04.2008.
18. Padomes Direktīva 2008/114/EK, lai apzinātu un noteiktu Eiropas Kritiskās infrastruktūras un novērtētu vajadzību uzlabot to aizsardzību. 2008. gada 8. decembris.
19. Padomes Lēmums 2008/617/TI 2008. gada 23. jūnijs. "Par sadarbības uzlabošanu starp Eiropas Savienības dalībvalstu īpašajām intervences vienībām krīzes situācijās".
20. "Standart Eurobarometer 80. October–November 2013", European Commission.

21. European Court of Human Rights.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
22. Foreign Terrorist Organization. United States Department of State.
23. Proscribed terrorist groups. United Kingdom Home Office.
24. Listing of Terrorist Organisations. Australian Government.
25. Единый федеральный список организаций, признанных террористическими Верховным Судом Российской Федерации.
26. "Nacionālās drošības likums", "Latvijas Vēstnesis", 473/476 (2384/2387).
27. "Krimināllikums", "Latvijas Vēstnesis", 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.
28. Ministru Kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumi Nr.36 "Noteikumi par valstīm un starptautiskajām organizācijām, kuras sastādījušas to personu sarakstus, kas tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos teroristiskās darbībā", "Latvijas Vēstnesis", 10 (3996), 21.01.2009.
29. Latvijas Republikas Ministru Prezidenta ziņojums Saeimai "Par Latvijas nacionālo drošību". MK Nr.90/TA-1223(2014).
30. Latvijas Republikas "Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2014.– 2015. gadā". <http://latviaspb.ru/lv/Arpolitika/> [skatīts 12.02.2015.]
31. Drošības policijas darbību 2013. gada darbības Publiskais pārskats.
32. Drošības policijas 2014. gada darbības Publiskais pārskats.
33. Vedīns I. "Sistēmiskās izziņas metodoloģija", "Administratīvā un kriminālā justīcija", 2005. Nr. 1, 48. Lpp
34. Lieljuksis A. "Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošana". – Rīga, Latvijas Policijas Akadēmija, 2002.-2.d.Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas krimināltiesiskais raksturojums.-33.lpp
35. Raimonds Rublovskis "ES turpina pie efektīvas CBRN riska mazināšanas". <http://liia.lv/blogs/eu>
36. N. Garbars, Valsts robežsardzes priekšnieks. Intervija "Latvijas Radio" 07.11.2014.
37. O.A.Скопич. Вербовка террористов-смертников в мусульманской диаспоре на Западе. antiterror.ru/text/library
38. G. Dwayne Fuselier. "Placing the Stockholm Syndrome in Perspective". FBI Law Enforcement Bulletin... 1999. gada jūlijs, 22-25. Lpp.
39. Henner Hess. "Like Zealots and Romans:terrorism and empire in the 21st century", Crime.Law and Social Change, vol.39,No.4(2003),p.345.
40. Hamed El-Said. "Rehabilitating Radicals". Per Concordiam(Journal of European Security and Defense Issues) Nr.4. 11.03.2013. www.marshallcenter.org [skatīts 03.03.2014.]
41. http://circa.europa.eu/Public/irc/env/review_2037/library
42. Wall Street Journal 08.01.2015.
43. www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/jaunumi
44. (Institute for Economics&Peace) <http://economicsandpeace.org/>
45. UN News Center. 15.12.2014.